1945 **КОТАЛОН ДИ** 1979

Массо а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера дехз ● КХАЬРА, 9 МАЙ 1979 ШУ. ● № 56 (6031). ● Мах 2 кеп.

Вай Даьхен турпалчу летописа юкъа къьастта моттиг дIалоц Коталон цIейо. Цунца де ленински парте хьалхъаlочу кулгалце Сийлахь-боккхачу Дай-махкен тIом тIа советски халкъан цуьн мехкарча Герзашцарча Низештен карагIдаьнна доьналe дерригдуьненисторически гIулакх лергдоьцуш хилар.

Тахь дийтте шу дIадаьннад германски фашизмо Советски Союза кхибенчу тIема эгаре тIехьара залпаш йийкачу дийнахь дехь. Дуьнен исторе чухь эгаре халагIа боле тIом бер яз, империализмо социализмене тIелатта эгаре доккхагIа доле герзашцера ийзаш дер уж. Цу тIем тIа къасташ яр дуьнен тIа эгаре хьалхарча социалистически пачхальекхен ихел.

Коммунистически парте кийчйир немецко - фашистски гIьрехой хIелакбара хьалда программа, шийна гоннахь кхотедир дукхха миллионаш доьла Советски Союза халкъ, вIашIехьа а бьекха ше керте этта цуьн къовсама, котадонга ихоачабеш чакхбьинехьр яз.

Халкъ де тIема карттере турпал. Шоей боарамашка дийнача цIаниха а цӕ хинначa тайпара доьча тIемийн къовсамийн цIерая цIийнан юкъе гIоьпа чакхдаьннад яз. Фронта тIемахошца цьана тыле котала Iалашъьй болзлоша, азархоша, интеллигенца, моьстагIчо хания дIалацийна территора тIа кхинача къонахчал доьча партизанашем подпольщикашем. Советски халкъюн Герзашцарча Низашем хIалакьеш эшайир фашистски Германи, шоей социалистически Даьхен паргIатон кортамукъалехь карере яийтахзар, кортамукъалle якхара йола шоей исторически мисси сийлонца кхоачашийр, дукхха мехкий халкъаш нацистски лоьпех мукъа а даьхе.

Гитлеровски Германи хIалаьяр — реакци эша а яь прогрессо котало яккхера мехIан долаш дер, кIоьта цо дуьнен социализма система хьашилерга кхоачадир гIулакх. Советски наха доккхал ду ший коталонах даьхкача бернатех, хIана аьлча, из бернат бацьан долаш хуецо а деннад, дIахо хуецалуш а да хIаназарча дуьнен сибат.

Сийлахь - боккхача Дай-махка тIема итогаша хьахьокх боьлургбоьца социализма, коммунистически идеологе яз, советски халкъ коммунистий ленински партена боарам боьцаш чIоагIа мутIахье хилар. Уж хIамаш — агрессора бола бирса ков.

СССР ОБОРОНА МИНИСТРА
П Р И К А З

1979 ш., 9 май. № 115 г. Москва.

Новкъостий салтийн матросаш, сержанташ старшинаш!

Новкъостий прапорщикаш мичманаш!

Новкъостий эпсараш, инаралаш, адмиралаш!

Новкъостий СССР Герзашцарча Низий ветеранаш, Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лаьцараш!

Тахан вай Даьхено, вежарашна долча социализма мехкаша, ерригача прогрессивни адамлено дезду германски фашизм эша а ещ котало яьккха 34 шу дизар.

Советски халкъо а цуьн декал долча Герзашцарча Низаша а ленински парте хьалхьеккха чIоагIа эшайир гитлеровски Германи, социалистически Дай-махка паргIатон ший лоIаме хилари карара дедийтанехьр, чакхъяьккхар сийлахь-йоккха мехкаш мукъадахара мисси. Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа исторически котало яккхаро тешшаме бакъдир советски общественни пачхьалкхени строй йоахалургйолаш йохалургйоацаш хилар. Цо дуьнен империализман реакцен позицеш меlйир, дуьнен социалистически система вIашагIйоллара дика хьалаш хьадир, новкъостал дир боххлойн къамий-кортамукъалени болам айбара, империализма колониальни система йохара.

Вай мехкан къахьегамхоша, Эскарен Флотен бIухоша Коталон ди дезду массане а политически къахьегамех хьинар айденначa хьале. Толаме кхоачашъеш я КПСС XXV съезда решенеш, лоерзагIа на боалаш дегIабоагIа Даьхен экономически низ, лакхлуш доагIа советски халкъа материальни вахара хьали культурни боарамн. Советски вах 1979 шера а бIарчача иттлагIча пятилетка а плана бедамеш кхоачангъеча мерда толамаш даха гIерт.

Тайп-тайпара социальни строй йола мехкаш машаре цхьана дехара принципаш чIоагIъяра гIертара йола советски пачхьалкхен арахьара ленински политика чIоагIа хьалхоаш советски халкъо. Лаьттан тIа мел долча машар бевеча низаш.

Цу цхьан хана империализма реакцини гIоеараша чIоагIа дукхьале ю дуьнен халкъашта юкъера кхоахам яIьдбера, тIа-тIа дукхагIа сихху герзаш хьаделга. Церна цхьан ший агресси, великодержавни шовинизман, гегемонизман политика лелаю СССР-ан КНР-ен юкъера догIаIала, барт-цхоагIон, вIаши новкъостал дара хьакъехьара договор ше хоададаьча хьанхйиндаьча Китай доал деча бухьо.

Цу хьалашца КПСС Централни Комитетан Советски правительствон дайна даргдоалар ду мехка оборона дIахо чIоагIъяра. йовхо ю вай Герзашцарча Низий фели тIема кийтон лакхъяра. Коммунистически партена, цуьн ленински Централни Комитета, новкъост Л. И. Брежнев керте латтача КПСС ЦК Политбюрона гоналъа айхха кхотабенна болча Эскарен Флотен тIемахоша хьаданза аргайоахаш тоаю шоей тIема говзал, вежарашка долча социалистически мехкий эскарей тIемахоша цхьана сийрда бIарг кхобаш латт уж социализмана карагIдаьннараши халкъий кхерамален лоарача ха тIа.

Моаршал а лу ал, Коталон цIей даькъала а дуьц СССР Герзашцарча Низий личн состава, ветераний, Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лоацаш мел хинараш.

Фашистски Германи эша а яь Котало яьккхача дийнахь дехз 34 шу дизар белгалдаккхар духьа. Приказа лу аз:

Тахан, 9 мае, московски ханах 21 сахьат даьлча вай Даьхен столице—турпалча городе Москве, союзни республикай столицашка, турпалча городашка Ленинграде, Волгограде, Севастополе, Одессе, Новороссийске, Керче, Туле, турпалча крепосте Бресте, хIаьта иштта городашка Мурманске, Свердловске, Новосибирске, Хабаровске, Владивостоке тиъоэза артиллерийски залп а тохаш салют яла.

Даим сийле хийла вай Даьхен паргIатон кортамукъален бахьан долаш лийгача турпалий!

Даькъала хилда турпала советски халкъи цуьн майра Герзашцара Низаш!

Даькъала хийла Советски Союза Коммунистически парти — вай ерриги коталонаш яхара дегаш урауттадер а вIашIехьйоахар а!

СССР ОБОРОНА МИНИСТР, СОВЕТСКИ СОЮЗА МАРШАЛ Д. УСТИНОВ.

ИДЕОЛОГИЧЕСКИ БАЛХА ЭФФЕКТИВНОСТЬ

ДегIаенача социализма хьалхе шерра торонаш хьаййлхай адамий коммунистически сакхетан хьахколлара вай парте программни лерхIараш кхоачандара. Вай я дукхен дика кийчъяьи идеологически кадраш. Мехка а шех бала, хIаназарча техникаца кийчъяь информационно-пропагандистски аппарат. Коммунизмага дIахо дIатьалдаппакхьа дахара къьгта политически никъ, стратеген тактикен белгал а яь КПСС XXV съездо хIаназарча этаперча идеологически балха кертера лостамаш хьахьекхад. «Партийни организацей практико, — аьлар съезда аьча доклада тIа новкъоста Л. И. Брежнева, — хьегойт вайна цуьн эффективность лакхъяра никъ. Из — кхетам балара деррига гIулакх комплексно леладар, вехта аьлча, къахьегамхой тайп-тайпарча группай башхаллонаш терлал а еш идейно-политически, къахьегама, нравственни кхетен балар айхха цхьана леладар Iалашделга».

Парте съезда решенеш кхоачаш а еш, идеологически балха актуальни дешаех дукхха сoцамаш тIайийцад КПСС ЦК. Уж документаш, новкъоста Л. И. Брежнева даь къамелаш, «ЗIамига латта», «Юхадийндалар», «Целина» яха цуьн книжкаш де дезар парторганизацейта боккъонца хьахьокхаш да. Парте чакхдоахача гIуллакхашта юкъо лоархIаме ба, селхан цуьн изложени ненатеха, «Идеологически, политико-кхетама болх дIахо тоабарах» бола КПСС Централни Комитета сoцам.

КIоаргтен чIоагIа йоашхаш анализ а яь сoцам тIа тешавеш хьегойтад съезд хинначул тIехьагIа адамий сакхетам лакхбара партийни организацеша дукха хIана даьлга. Масала, дикка тоа а деннад, хIаьта вахара герга а дахад политически экономически дешар. ТIа-тIа чулоацам болашагIа, оперативнагIа, наха дикагIа кхетеш хул меллайоалон, телевидене, радио материалаш.

Цунца цхьана КПСС ЦК белгалдаьккхад информационни, идейно-кхетама болх вIашIехьбоаккхача вайцига хIанзига леларлоацаш кхоачамбоацараш дешцалта, цу тIа тоъал доккхий дараш я долаш. Керттердар латт цу балха дикал советски наха дегIабеначa дешарен культурни боарамо, цар дIадехарашна из яхара массаза а ца хилараx, хIаназарча советски общества социально-экономически процессийн духовни вахарен динамичность цо тоъан болаш терлал ца ярах.

Iилма-технически прогресс сихъяр, Iилманен техникен карагIдаьннараш халкъа боахане хьаьенхулар, къахьегама овсарле лакхъяр сама йола тоаш процесс а дика юкъе политически болх беча а хана хьегойтала цIенхаштта тоадар дIадех. Вай хазарча декхаранца тарлуш дац общественни вахара актуальни дешаш гуччахьа дуаца уттаде кхераш хилар, къовсталия йола проблемаш, ера дешаш шаьрде, цо хьехаде, вай вахаре долаш дола кхоачамбоацараши халонаши на ювцаш йита гIертера тенденци.

Наьха сакхетаман уйлаштен кхетама балхан еш йолча воздействе эффективность хоалуш лохъеш дола доккха кхоачамбоацар да каст-каста нийслуш йола формализм, даьсса хабараш дувцара, тайп-тайпарча пропагандистски штампашта тIера хилар. Теоретически обобщенешта, цIенхаштта уйла а яь еча анализа когаметта цхьайолча хана доккхий къамаьлаш дувц, буьцар Iилман мотт бе аьнна хетадалийта гIерт, хIаьта аргументаш бакъьяран аудиторена деш долча къамаьла оаз тешам болийтам хилараx когаметта хьехан бе гIерт, доккхий хабараш дувц.

Уж кхоачамбоацараш, йоах сoцам тIа, цIенхаштта дIадаха дезаш да. ДегIаенача социализма дIадехарашца, коммунизм хьалъяра кердача кулашка хьежжа дикала кхы а лакхагIча лагIан тIа бахиха беза идеологически болх.

КПСС ЦК партийни организацей, идеологически учреждений, [illegible] хидрайн активин тераш тIабернабаьб уьх тайпарча актуальни декхарашта:

— пропаганди агитацей лакха Iилман боараш хулта Iаламдара;

— корта болаш хьадан хулта, вахардера, боахамен политически декхараш кхоачашдаршера цуь буэаш чIоагIбара;

— пропаганди агитацей тIагIортара хьноен дегIаккхьдара.

Цунца дувзадена вай идейно-кхетама балха деррига лостамашта, идеологически фронта ерригача отрядашта хьалхаша доккхий декхараш оттт. Наьха сама тоабе беза массови информацей средствай болх, устин пропаганди агитацен, къахьегама коллективашцен бахача моттигашкен наха кхетам лулга. Соцам кхоачашбеча дукха хIана де дезаш я профсоюзаш, комсомол, просвещени культурни органаш, творчески союзаши Iелмахойн.

Идейно-кхетам балара болх эргабоахаш тоабар партийни организацей эттара керттера декхар да. ХIара коммунист, из мичахьа къахьегаш вале а, декхаргийла ю ленински парте идеий пропагандист уж чакхйоахара хала, цу Iалашъете бокхха лоархIам болча гIулакхи шиj ерригa знанеши дега нийз дIабала. Соцамо партийни комитеташи юххьанцара партийни организацеши декхаргийла ю идеологически, политико-кхетама болх тоабара, цуьн эффективности дикали лакхъяра гIадерзадаь хоадан болаши дола гIулакхаш белгалде а чакхдаха а. Къьщанха оттада декхараш комплексно кхоачашдара лоархIаме да партийни, советски, общественни, боахама органий низашта дикагIа координаци яр, цо боккъонца гIо дергда бахача наьха ерригача группашта идейно-политически, къахьегама, нравственни кхетам балар вIаши цхьана тарделга Iалашде.

Вай идеологически балха тIа керттера дар хила а хиннад, хIахо долаш а да Iелман марксистско-ленински мировоззрени хьакхоллилга. Революционни теори КПСС политикен йовзилга хIара сага дег чу дикка хила деза, вайна гоама йолча идеологе леладеча мо лаагIча гIулакхашта духьала латта вахара хьинаре позици хинна дIотта деза.

Къахьегамхошта коммунистически кхетам балар коммунизм хьалъяра тIехьа лоаттабеча къовсама лоархIаме фронт лерхI парте. Укказа даьхача толамех тIа-тIа дукхагIа тийша да мохк экономически, социально-политически, культурни дегIаахар, ленински арахьара политически никъ чакхбаккхар. КПСС ЦК сoцам кхоачашбара тIехьа тIагIертта болх а беш, партийни организацена гIо дергда коммунизм хьалъеча мерда толамаш дахара.

(«Правда», 1979 ш. 7 май)

Вай котало — из адамий историе чухь боккха мул ба. Цо хьахьеккхар вай социалистически Даьхен сийле, хьахьеккхар коммунистически идеяш доллача хIаманна низ кхоачаш хилар, са ца кхоадарен турпалалех башха-дика образецаш елар цо—из деррига а боккъонца ше на дарра иштта да. ХIаьта а машар хилба вайна, хIана аьлча советски наха а вешта лаьттан тIарча дог-уйла цIена долаш мел болча наха а эш яз.

Л. И. БРЕЖНЕВ. («ЗIамига латта»).

ШЕРА ПЛАН-ХАНАЛ ХЬАЛХА

РЕСПУБЛИКА ПРОМЫШЛЕННОСТО 1979 ШЕРА БИЪ БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯРАХ ЙОЛА СВЕДЕНЕШ

(проценташца)

	Продукцена реализаци яр	Валовой продукци арахецар	Къахьегама овсарле лакхъяр
Республике гIозла	102,2	100,4	98,4
Ленина ордена «Грознефть» производствени объединени	101	102	102
Грозненски ремонтно-механически завод	102	107	106
Карабулакски хим. реагентий завод	102	106	102
«Севкавнефтегазпереработка» яха производствени объединени	101	100,9	102
Лаьттан кIалхарча йоахалах пайда эцара Къилбаседа-Кавказски управлени	111	107	107
«Грознефтеоргсинтез» Грозненски производствени объединени	100,4	99,3	98
Грозненски «Нефтехимзапчасть» завод	101	101	101
«Красный молот» завод	100,5	100,8	100,9
«Оргтехника» яхача Грозненски производствени объединене «Электроприбор» завод	102	101	101
«Промавтоматика» Iилма - производствени объединене опытни завод	103	102	103
«Пищемаш» завод	100,4	102	100,7
Г. Ахриева цIерагIйола «Электроинструмент» завод	101	101	100,5
«Трансмаш» завод	104	107	107
Электромеханически завод	102	105	100,1
Гудермесски инструментий завод	105	103	100,3
Ацетонови завод	107	108	104
«Грозэнерго» районни управлени	100,1	100,4	102
«Терек» яха мебельно-хьу чакхйоаха Нохч-ГIалгIай производствени объединени	100,1	98	98
«Союзавтоматстрой» ВНИО опытно-эксперементальни завод	102	103	101
Радиотехнически завод	100,9	100,9	105
Электроремонтни завод	100,4	100,4	100,4
Вторчермет	114	109	108
Цементни завод	100,3	98	99,0
Грозненски аьшкабетонни конструкцей завод	100,3	98	92
Нохч-ГIалгIай карьероуправлени	100,0	100,5	102
Грозненски ремонтно - механически предприяти	104	103	107
«Чечингсельстрой» треста аьшкабетонни конструкцей завод	101	100,0	100,5
ГIишлой материалийн стройиндустрешь Аргунски комбинат	100,2	101	95
«Чечингушводстрой» гIишлонъяра управлене аьшкабетонни конструкцей Аргунски завод	111	107	104
«Чечингушводстрой» гIишлонъяра управлене ремонтно-механически мастерской	100,0	100,0	96
Рудах йоаца гIишлой материалаш йоахен чакхйоахен Карабулакски завод	106	114	116
Хьун боахама управлени	107	107	97
«Автоспецоборудование» яха опытно-эксперементальни завод	106	107	107
Транспортни средствашта технически гIулакх дуь ремонт ю Грозненски производствени объединени	111	111	109
Мехкарьер	105	108	103
Назрановски трикотажни фабрика	102	100,5	99,0
Швейни производствени объединени	104	105	97
Кога гIирс бу фабрика	106	113	107
Грозненски даьтта доакха завод	103	103	105
Шекара завод	135	105	106
«Консервплодоовощ» Нохч - ГIалгIай производствени аграрно - промышленно-торгови объединени	102	109	102
Дулхкомбинат	122	101	100,6
Шурий промышленноста объединени	104	105	104
«Чечингушвино» объединени	110	98	99,0
Маькха продуктай Нохч-ГIалгIай производствени управлени	106	109	106
Грозненски экспериментально-механически завод	100,8	100,7	100,7
«Сельхозтехника» республиканска объединени	103	102	102
«Металлотара» завод	102	104	108
Протезно - ортопедически предприяти	100,0	100,0	103
БIаргаш дайнарий общество	102	101	102
Къорен меттазен барий общество	102	103	105
Издательствай, полиграфе, книжни торговле гIуликхашта йола управлени	104	104	105
«Чечингушпромстройматериалы» яха производствени объединени	100,1	100,0	97
Кхачан промышленноста министерство	108	103	101
Моттаргра промышленноста министерство	100,9	98	99,0

ЦIАККХА А ЙОВРГIЙОАЦА СИЙЛЕ

ТУРПАЛАШ ДАИМ БАХ

45 шу хьалха СССР ЦИК-о соцам баьб «Деналлеча гIуллакха эттара лаккхагIа йола белгало — Советски Союза Турпала цIи оттаяра кьахьехьа». Из цIи кьинхьай Сийлахь-боккхача Дай-махкан тIема шерашка фашистски гIаьрахоех латтан хиинча Нохч-ГIалгIайчерча цхьаболча тIемалоша а. Царна юкъе хиннав Нурадилов Ханпаша. Цунах лаьца хургда вай дуьцар а.

* * *

...1942 шерара май. Байрак ахача юрта йистте баьчу тIем тIа шийн пулеметаца 151 фашист вийнав Нурадилов Ханпашас, цхьабакъда чов хилар цунна шийна а. ХIьта а тIем тIара шийн моттиг дIахецанзар цо госпитале гIо аьнна эскадрона командирагара приказ шийга кхаччалца йолча хана. ТIаккха цо динагIа хилча юха а тIем тIа вахар из. Юха а пулемет бе а елла, етташ Iобехкар цо фашисташ. ШозлагIа чов хул Ханпашийна, цIийна Iуьдалуш ше уллашехь а бера дIахецац цо пулемета ю. ТIехьашка ца ваьлча валанзар моастагIа. Из тIом беш моастагIчун 200 салте вийра пулеметчика.

Нохч-ГIалгIайчене дIадахка дада цу шерашка Сталинградски фронта Политически управленера кхаьхьийта письмоши документаши. Цар тIа дуьц, Даьхен патриота Ханпашас тIем тIа 920 фашист вийнав, фронтерча бIухоша цунах лаьца илли даьккхад ахаш.

Письмо тIа да ухх тайнара дешаш: «Фронта комсомольцийн цIерагIа оаха дег тIара даькъала дуьц шо нохч-гIалгIай халкъа майрача воIа Нурадилов Ханпашийна Советски Союза Турпала цIи ялар дуьваздена. Тхоий цIерагIа Турпала дезал а республикера нагирхой а даькъала буьцар дех оаха.

Оаха дош лу шоьна, комсомольцаш-фронтовикаш тха тIема доттагIчун — Советски Союза Турпала Нурадилов Ханпашийн сий леладе ма доагIара леладеш хургхиларахIа».

Цу хана дена 35 соагIа шу даьннад. Вай Дай-махка тешаменча воIех доле дуккха хIамаш хов вайна.

Цхьабакъда, цига, массехк цу хьалхагIа, корабир тхоны тIом хьалехьарчен тIемен шерашка Ханпаша юххера вовваш хиина нах. Царех вар Николай Владимирович Сардалашвилии Василий Иванович Тарарини. Уж хьийхар Турпала цIи лелаеш долча драматически театра актерашца вIашагIкхета.

Лоамара доагIача Ямансу лаьча хин лакхача берда йисте уллача Миний-Тугай юрте ваьв Ханпаша. Цига кьиккай цо бера ха. Цу шерашка цунна чIоагIа даганхад Шерипов Асланбека карагIдийнна дечале гIулакхаш. Нурадилова фух а хиннаб шоай турпалаш. Цу хана хиина ухх тайпара цхьа хIама да дувцаш. Граждански тIом лаьттача хана кIайгвардейски бIуно, Миний-Тугай юрт дIа а лаьца, цигара Крыкс-Аух ахача юрта топаш чуетта йолаьча хана, юрт кIуро хьуле а яь, цига бахо нах уизарбаьнна удаш болча хана. Ханпашийн наьна Гизару уж соцабеш хиннай.

— Iожалах ударгбиц, — ахаш цIогIа дийттад цо маьIанахага, — воаза бараш мари! Шийн тхов-кIийле а йита дIаводачул дикагIа децийгера бе а делла юрт лорайича, моастагIчох летача!

ТIаккха, цу денал долча кхалсаго юхасоцабаь маьIанах гераш хьабе а дехка, шоай юрт лорае дIаэттар.

Иштта, аьнага хьекъа хиннав воI а. Тешаме, къахьегам дукха безаш хьалхахйнав из, боккхагIбараш лоаркIаш хиннав.

Из хайра вIашагIкхетаре гулбеннарашта. ТIаккха къамьял дир Николай Владимирович Сардалашвилле. Цунах цо дийцар:

— ДагадоагIа сона, тха нефтекачка коллективе бераш зIамига сат волаш Ханпаша вена. Цхьаккха тайпа специальность йолаш вацар из. Юкхьанда мугIарера болхло вар, цхьабакъда тIехьагIо масленщик хилар цунах. Из специальность Iомайир цунна машинисташа Шевченкоси Ермаковеи. Машиниста гIонча волаш а цул тIехьагIа машинист волаш а болх бир цо. Коллективе чIоагIа лоаркIаш вар.

Цкъа цIи аьнна хиннаб нефтекачке. Эттара хьалха из йоае тIахьиддав Ханпаша, вожаш шийна тIехьа а боахаш. Нефтекачка кIалхара яьккхай.

Цул тIехьагIа массане а ладийгIар отставкерча полковника Василий Иванович Тарарина дийцачунга. ТIом болча хана комсомола дешашта эскара даькъа командира заместитель хиннав из. Василий Ивановича дика вовзаш хиннав Ханпаша. ТIом болабалале хьалхагIа митинге къамаьл даьд цо. Василий Ивановича дийцар:

— Комсомолец Нурадилов парте мугIарашта юкъевахар цу хана. Шийн заявлене тIа цо яздаьдар: «...юхебиса цIина тIадам Iобаххалца, тIехьара садаккхалца турпал санна латаргва со фашистски гIаьрахошта духьала». Донской фронта чуйодаш яр тха корпус, — йоахар Василий Иванович. «ДIайха» денош дар уж. Йоккха наступлени е кийчлуш бар бIу. Митинг хилар. Цхьаннена тIехьа шолгIачо деш, цига къамаьлаш дори салташа, сержанташа, командираша. Цу хьина къамаьл де дош дийхар хьатарбос а болаш волча цхьан зIамигача саго. БIарг ма кхийтинге а айзар сона сай мехкахо. Нурадилов вар из. Лоаца, хьадда дар цун къамаьл.

«Майрен къонахчал доле ше лата лаьрхIад оаха моастагIчох! Даьхен паргIатон кортамукъален бахьан долош тхо кийча да са дехна фашистех лата! Е Даьхе е вала! — из дар са ноанъосташа дошлош ухх митинге шуга дIадала аьнна сога дийхар».

Волга лаккхача берде йисте Ханпаша дIоволлача хана кIаьтти даьккхача каша боарзе юхе митинг хилар, артиллерийски салют елар.

Цу шерашка Донской фронта Политически управлене турпала хетадь плакат арахийцар. Цу тIа дар ухх тайнара дешаш:

«ТIемахо-богатырь, тIемахо-лаьча, бIухо-къонаха — кашта я турпала — пулеметчика, гвардейски сержанта Нурадилов Ханпашийн боккъонца йола цIи.

...ТIехьашкахьа юха це хьожаш, майрен бIубенниек летар из моастагIчох. Iожалло кхеравацар Ханпаша. Цо из кхерайора.

Майрача лоамаш халкъа самалаш ма ярра шийх йоахкаш хиннав Ханпаша: цун санна турпалал йоаллаши лаьчан санна ка йоалаши, цун дар санна денал долаши майрен, къонахчал долаши бIубенниен».

Вай халкъа вицвалийна вац из. Вай мехкахой, шоаш Волгограде кийсбелча, массаза а цун каш тIа боль. Цун цIи тиллай колхозах, школех, улицех, драматически театрах. Цун цIи лелаю цIи хезача гIишлонхочун, Социалистически Къахьегама Турпала Ш. Хадиева бригадо.

Турпала цIи малха доаттаяр духьа арадаьккхад документальни фильм. Турпала цIи йоацлургьяц! Турпалаш даим бах!

С. ВОРОНИН.

Мохьмад-СаIид ПЛИЕВ

ЗIамига лаьтта

ЗIамига лаьтта, хьох цIи йийтта шераш;
Са Даьхен кьоагий дIайовргйоаца цIераш.
Лелхаш хьа лаьтта сийнча сигал ахар,
Вехар де Iоажало дахь хиина махьар.

Эзараш Iоарашоаш цхьаннена лаьтташ,
Эзараш бомбаш а доглахь чулеташ.
Унзаре мухь бийтта сальхдаьнна синош.
О, зама, Iе хьайна тIаийца къинош!

Шу миссал дIаьхдена лаьттад хьа деной,
Дя дентар мел доала дIайха цIий лешош.
Мегадаш дорхала кIантий дув оаго,
Даьхенцар цар безам молхаца боаго.

Снеларе — лаьттара тIаметкаш дорхаш,
Ахкан малх кьулдаь лаьтта ухх морхаш.
ЦетI гойташ пхорчаша зарадьча «фалта».
БIаьннена ю ца душ — Даьхен цхьа салте!..

Iуйранна — сайранна наб-сатем байна,
Автомат бе кьувлаш, кIийленна хайна.
Кийзачун боарзе ко лаьттан тIа тIеIаш.
МоастагIий бос кхухьаш, ломах мухь хьеккаш.

Хьай онов йолаш мо доккха дог Даьхен,
Кхел хадар доаш мо цIаста шаь мехкар.
Цу бIаьнней деналал лаккхеенна — даьккха
Лаьттар, воалл хьа сийна сай куй Iоликкха!

Гу сона моастагIчо мехкадаь зулам.
Хоз сона цу деной Iоажалий узам.
Унзарча татаца хьаддикье лергаш
Вийсен бовд эттIаьь хьа сеьхха бIаргаш.

ТIехьенийн тIехьеенга доага дог сега.
Хьа майрал-денал да дошоца дега.
Хьай вийзавале а кьовсаме вала,
Кхийнад хьа тIехьеенга кIантий кхаде бала!..

Хоз тхона цу деной турпала зовнаш.
Гу тхона лаьлача цу кхорчий товнаш.
Даьраче човнашта кхолха бийт къувлаш.
Кхеза вар гу тхона Iоажалла зувлаш.

Дув бе тха Iаьрин ца деш даха шун сий а!
Дув бе тха дика ца де мийхха шун цIий а!
Шо тхоца дахаргда цу замай йоахал,
Оаш тхоца гIишлош ю, кхашна ду оалаш!

Шоай замаи къиза вий оаш курра тийхай,
Тха Iуйре — сайре оаш шоай цIеца йиихкай.
Тха денхар — шо санна Даьхенна дага!
Ца доаге, — тарканза дусалда ага!

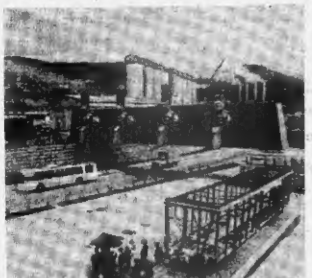

Краснодарски край. Деррига дуненна довзаш да Сийлахь-боккхача Дай-махка тIема шерашка Новороссийска кэрагIдаьнна даим дахаргдола денале гIулакх. Даьхен прича кхоачаш а деш Кавказа тIабоагIа фашисташ совцабаьб цига советски бIухоша.

225 дийнахьен бусе лаьттаб ЗIамигача лаьтта турпала тIом. 30 квадратни метрал кIезагагIа йолча моттиге цIий Iоухийташ, ца соцаш доа даьд. Эттара халагIен чIоагIагIа Iаткъаши тIом латтача хана малоземельцашта юкъе хиннав 18-ча десантни эскара политотдела начальник полковник Л. И. Брежнев. ЧIоагIача дешаца, шоашкара хьонхам гойташ котаьлдоага кхийлаб бIухой Л. И. Брежнев керте лаьттача политработникаша. 1943 шера сентябре немецки фашистски эскара йоккха группировка Новороссийска районе йоахьяй.

Партен правительстван боккха мах баьб Новороссийске баьхача нахьа а из лореш хиннарий а турпала гIулакхий. 1966 шера города еннай 1-ча степена Дай-махка тIема орден, хIаьта Кьилбаседа Кавказ лореча хана фашистски бIунаш доладь 30 шу дизар белгалдеш Новороссийскана еннай турпал-город яхо сийлен цIи.

Новороссийскех ала бокъо а йолаш оал йийлаача сигален кIалхара музей. Даим ха деш латт — памятникаш, обелискаш, монументаш... Царна тIабода ийкь массаза шаьра ба. Новороссийцашта деза леладу моастагIчуца хала тIом хиннача хана город лореш хиннарий а цига байнарий а сий.

СУРТА ТIА: «Оборона линии» яха керда мемориальни ансамбль.

Е. ШУЛЕПОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ТIЕМА АЛАНО МЕРЦА, БАЛХА ХЬАЦАР IИЙЖА

ОЧЕРК

Малхбузелла ельхеншаш окханна яр Iаьрка морхаш. Кхотаденна тIадена доха санна тIеIа латтача фено оттабаьбар дог дошоц бола кхераме сатем. Оаха даьр массаза а чаххдарга, тха низ юхатоха низ нхоачаргбар малав, ахаш сонтабаьнна фашисташ хьувза ха яр из.

БIаьстан е ахкан хозача сайренашка пхьегIа тIа арабьеначa вайнахьа боккхийча наха а дIа а хьа а эшаш, эттара боккхагIа болча политикана санна дашха а доаллаш дувцар фашистий бIеха гIулакхаш, кхайкадора царва низIалташ. Бехк боацача наькха цар Iомехкадеш доле цIий гайна е ганза юхаIеттаде дезаргдолга кхетадора. Цу гIулакхех дика кхеташ вар Советски Iаьдал доаккхаш лаьттача лирача классовн къовсаме хьинаре даьдъе доацаш хиина Зебиров Хьажбикар а. Шоай цIий Iоухийташ шоаш даьккхача, къахьегама хьацарца чIоагIдаьча гIозача социалистически вахара тебаш тIайоагIа фашистий Iаьржа боад дика эвш вар из. Цудухьа шийн воIага СаIидага тIемахой кийчбеча училище гIо, аьнна, тIаьнилар цо.

Дукха ха ялалехьа Грозненски пехотни училища курсант хилар СаIидах. Укхаза дика кьоастабир цо, моастагIа вовза а вовзаш лоаттабе беза хуцара къовсам, ахаш, дас шийна баь хьехам. Цу хьакьехьа дика Iомабора курсанташ училище.

Бакъда, дешаш лела дукха ха хиланзар СаIидага. Мукъалйокха дийхха лаьтта жIали санна цорзагIбаьнна тIаболабелар вай Даьхена фашистски гIаьрахой. Москве кхача гIерташ эгIаьнча саьна тIаноагIаш вар моастагIа; тIагIертар вар из Ростове а. Город цунга дIа ца яккхийта а гIаьрахой юхатоха а, дукха низаш духьала даьхар вай Даьхено фашисташта. Ростов лорес дIабахийтар Грозненски пехотни училищера выпускникаш а. Царна юкъе вар Зебиров Хьажбикара СаIид а. Лира а къиза а тIом бар Ростове лаьттар. ДIа а хьа а боабеш дукха нах бар.

Эттара хьалхара чов а хиина укхаза госпитале кийсвелар СаIид.

1942 шера гIаьраьой ма дукхагIа хилар бахьан долаш, Зебиров СаIида гIулакх доаш хиина часть. Кубана тIехьашка яла езаш кийсделар гIулакх. Укхаза кьидолча эскара доакъоех аьхар часть дIа а теха Закавказски фронта чуйоагIаш йола 36-гIа бригада йир.

Iаьржача форда порташ дIалувца дага волаш беррига шийн низ тIабахийта цу форда тIагIоьрта кийчлуш вар моастагIа. Цудухьа уж моттигаш лорае, аьнна, кхыча эскара доакъоех дIа а теха Туапсена гонахьа ялача Шаумяна, Садовая, Индюк-гора, Гунаш-гора ахача моттигашка кIийле лаца дIаяхийтар 38-гIа бригада. Фашисташта духьалъотта укхаза кIийле я яь латтар 18-гIен 56-гIен армеш а. Цига лаьттача юкъа СаIида чакхъяккхар 18-ча армена чуйоагIача 236 стрелкови дивизерча къаьсттача дешара батальона полковой школа.

Туапсе дIа а лаьца, Iаьржача форда берда йистошка дIачIоагI а бенна, Закавказьена тIагIорта дага болча фашисташа болабир къиза тIом. Уж рубежаш лоарача болата пен а хиина дIаяттар инарлаш-лейтенанташ И. К. Леселидзеи А. А. Гречкои керте лаьттача 18-чеи 56-чеи армеи бIухой. Сталинграде лаьттача тIем тIа вай котдаларо Закавказски фронта эскарий Кьилбаседа группа гIаьрахой юхатохаш духьалъоттар бахьан долаш Кавказски лоамашка гIолла Кубань моастагIчох IоцIенъе, аьнна, тIа а гIерта, фашисташ лелха а баь мукъаьлкхар вай эскараша Кубана столица — Краснодар. Из дар 1943 шера феврала бетта. Краснодар мукъайоаккхача тIем тIа эттара кхерамегIа йолча моттигашка кийслуш, йоккха майрал гойташ, деваьца латташ хиина СаIид. Лакпукай ахача юрта йисте шозлагIа а чов яь лозавир. Юха а госпитале кийсвелар СаIид, хьалхагIа — Панинукай ахача юртарча эвакуационни госпитале. Цигара Краснодаре дIаэнгар из. Цу тIем тIа дукха новкъостий байре СаIида, хийла укхо екъар салтечун кьаек. Юххера гIаьлен юкх ехьаш, цу халача тIема юкъа укхаца цхьана лийнна новкъостий.

Краснодар хьайоаккхаш лаьттача тIем тIа шоай са дIаделар СаIида мехкахоша Надтеречни районерча Зибер-Юртарча Хамидов Халиден Лохерча Наурерча Алиев Юсапея.

Хала а гоаш а вIашкайоагIар СаIида човнаш. Дентара ди массала дала чIоагIагIа саготтлора госпитале ала, юхебисача новкъостаьта тIакхача гIерташ хьувзар уйла. Дукхазе валар СаIид лораш та тIа, тIем тIа дIаваьхийта, ахаш, бакъда, лораш укханга ладувгIаш бецар. Юххера а чаше а цу армера тхона дуьхьалвенача эзаро хьахьенар тхо совца дезаш дIанийсдала дезаш йола моттиг — аьли. Цит кийчдала доладелар тхо цхьаннахьа десантаца Iодовса, бакъда, малла, мичахьа, сенна — тхона ховш дацар.

Цаl, цаl-ах сахьат даьннача гIолла тхона тIаьера полковник — политотдела начальник Леонид Ильич Брежнев. Эттара хьалха цо хаьттар фу хьал да, массава а могаш-маьрша вий, цул тIехьагIа хьежар дегIа, когаш тхо фу тIайийха да. Тхога фу тIема гIирс ба, сон йола хIамаш яхьа ца езалга, дохьатIаьттар СаIид госпитале арвоалийта ди.

— Новкъостащца вIашагIкхетар хургда аьнна гIоадьина дар са дог, — йоах СаIида. — Бакъда, сай часте кийсвала вIаштIехьдалаьнзар са. 56 армена чуйоагIача 189-ча полке дIахьожавир со. Цига дIакхоачачашe тIа а вийха, полка командира подполковника Чусовске аьлар сога: полкера хье эттара раьзагIа волча салтех 150 саг хьа а харже, къаьстта, боккхача бехктоккхаме дола тIема декхар кхоачашде деза группа вIашагIа а техе кийчъе, аьнна. Цу гIулакха сона луш хиннар тоьал ха яр — цIа-ах бутт. Цу хано а дика хьахьоехар мел боккха бехктоккхам болаш гIулакх да группана тьалхашка латтар.

Сайна эшаш бола салтий хьа а харжа, сихха из группа вIашагIа а ехла, шоаш долча хIамай Iаламе е а Iомадала а доладелар тхо.

— Командоване хьалхашка оттадаьча декхарца апрель бетта шоллагIча дахьакъе 56 арме передовой из группа дIайига езаш вар со, — йоах хIахо СаIида.

Iалаьмате хала сурт дар салташта цу кьагъа дайнар. ДIамел хьежача хьагуш дар доагадаь цIенош, кагъаь гаьнаш, йохаь юрташ, хIаллакьяь техника, дIахьажа саг а воацаш аккхадаьнна хьайбаш, вахарах а цIенах а баьха цхьаь биса лела нах.

— Дог дошош хала дар, — йоах СаIида, — цу наха бIарахьежа, йоккхийча топашен бомбай гаргашен аьхха лаьтта бIарга.

Юха а уж хаваш дагаеха цхьа ха-юкъ яьккхар СаIида сонавенна вагIаш. Са а бацар из цу уйлаех ваккха безам. Доккха са а даьккха, дIахо доладир цо шийн къамаьл:

— Иштта, тхо дIадоллаш, тхона тIехьа кхийра Iаьржача форда бIун группа командующи инарал-полковники Петров Иван Ефимовичи 56-ча арме командующи инарал-лейтенант Гречко Андрей Андреевичи. — Цар кхоачехе декхар тIа а доладь, маршрут хийца а хийца, Геленджик - Кабардинка ахача моттиге лаьттача 18-ча арме дIадаха дезаш кийсделар тха. Дукха ма говаш дIакхьачар тхо цига. Документаш дIадала дезилга кьоастадир. Дийцар, тха кхоачашде деза, тхона тIадожадеш дола декхар Iалаьмате бехктоккхамен кхерамен долга, цудухьа тхоах хIаразар цу гIулакхага кийчвенна а, из гIулакх довзаш а, кхетадеш а хила везилга. ТIехьагIа тхона Iалаьмате пайдена хиина кхы а дукха дика хIамаш дийцар тхона Леонид Ильич Брежнева.

— Аз ма-аллара, тхона тIадожадеш дола декхар Iалаьмате бехктоккхамен кхерамен дар, цудухьа цхьа сахьат доаллаше кхы цIаьккхаза а тIадийхар тхо йоккха йоалача совещане. Укхаза Леонид Ильича хьадда дийцар, къаьстта коммунисташи комсомольцаши салташта юкъе лелабе безача политико-кхетама балхах лаьца, из задани кхоачашъеш Даьхено хIарамена тIадожадеш дола доккха декхар белгалдаьккхар.

1943-ча шера кхоана, 25-гIа апрель дIа ахаш тхо сара мотоботашца, сейнерашца, моторни лодкашца Iодессар тхо Новороссийска малхбузехьа 2 километр йара гаьна доаццаш уллача лаьттан чIегилга тIа.

Iодосса а кхелехьа, тIом а беш хьалхха а цу моттиге дIачIоагIбала а дезаш дар вахар гIулакх. Цу сахьате атаке а баха, из моттиг хьа а лаьца, из лоралра кIийле а лаьца дIачIоагIбелар ераш. БIарг хьа ца лекхийташ Iалаьмате къизен бирсен тIом бар цига лаьттар. ЦIаьнха а ца соцаш, етташ яр немций йоккхий топаш, пулеметаш, даьтгара лелаш яр бомбаш чутуьсаш йола самолеташ. Воха ца бохаш, майрра латаш, Iалаьмате доккха денали майрали гойташ Даьхе фашистски гIаьрахоех мукъаьякха лоаш, эгIазлоно буьсабаьча нервца латаш бар тайп-тайпарча къамий къонгаш. Цу гIулакха тIехьа цар дика ка а йоалар.

ЗIамигача лаьттан тIа Зебирова Хьажбикара СаIид хилар ткъаьх дийнахьа. Юххерча дийнахьа чов а хиина сахетам чура а ваьнна, юха а госпитале вигар из. Iалаьмате кхераме чов яр СаIида хиннар — массехк ди даьлча Краснодарерча госпитале мара санкетам чу ванзар из. Дукха къахьийгар лораша деналл доала бIухо Iоажалах воаккхаш. Верза а ваь, юха а когаш тIа оттавир цар из. Цхьабакъда, чIоагIа кIалхисса волча салтечун цIаваха, могашал тоае массехк денна отпуск елар. Цхьан юкъа гIадвахар СаIид цу гIулакха. Даьх, наьнах, таргарча, божарча, безача наьнах бIаргтоха йиш хургхиларах.

СиккагIа цIаваха дага волаш СаIид вокзале вахача, тIемо цIагIара, шоаш даьхача моттигера арадаьхача берех, кхалнахах, боккхийча нахах хьалйизза йола эшелонаш бIарга а яйна, кхы тоха са а доаццаш, йоразгIдаьнначa дегаца, ерзалза, лешаш йолча човнашца шийн 189 полке юхаваьхар Зебиров.

Шийн полке духха Iе вIаштIехьдалацар СаIида — политсостава резервах хьакъоставень 255 форда пехота бригада 327 къаьсттача батальона комсоргехьа хьожаву из. Укхазе яр волаш болалу Керчь мукъалахкаре тIом.

— Лира тIом бер цу деношка Керча гонахьа лаьттар, — йоах СаIида. — Iалаьмате бирса латар хилар тха фашистски гIаьрахошца Митридат ахача лоама юхе. Войкова цIерагIа йола завод хьайоаккхаш къаьстта.

— Тхо атаке доллаш тха рота командир вийра, — дIахо дуьц Зебирова. — Гайиш йолаш дацар гIулакх, цудухьа ротана кулгалделга аз сайна хьатIа а ийца, атаке чухьийдар тхо, из дар 1944 шера 9 январе.

ЦIаьхха боад техар СаIида бIаргашка, цхьа мизатад а ца хоеш дIоахделар дегI. Кхы дIало долаш доле хIама ца хоеш хала човаш хиина Iовжар комсомолец-бIухо. Юха а лораша Iоажалах ваьккхар Зебиров. Вийрее воаллаше юха а комсоргалла хьожаву СаIид, хIана — Къаьсттача Приморски армерча 361 къаьсттача елсарий полке. Керчь моастагIчох мукъа а аьккха, Севастополь хьанназа тIегIертар вай эскар. Дувцилга йоаццаш Даьхенна доккха соагIат дар моастагIчох Крым мукъалахкар. Цу гIуленкаша массе оагIорахьара хийцар Iаьржача форда бассейнера хьалаш. Цу гIулакхех эттара бехктоккхамегIа дар — Iаьржача форда флота керттера база — Севастополь мукъалаккхар.

Массадолча советски адамий санна гIоздаьнна декаш дар цу хана СаIида дог а. Дукха кхааш удар цу хана тайп-тайпарча фронташкара, тIема аренашкара. Фашистий лак лаьца ха яр из. Дукха ха лаьар еррига тIема хало хьаллаьца советски халкъ котталонга ахача йисар.

Цхьабаьнъда, тIема аренашка кийсдаланзар СаIида Котало Ди деззделга. ТIем тIа хиннача човнашца ца вутташ, тIом сацалехьа цIенгахьа верза везаш эттар гIулакх. Дукхаза а дийхар СаIида ше эскаре вита, ахаш. Цунах хIама хиланзар.

ЦIенгахьа вийрзачул тIехьагIа, зIамига волча хана денз къахьегамга ваьннa СаIид вагIа сетуваш вацар, цудухьа цхьа кIезиг-дукха могашал тоаьь воалаше а балха эттар.

Пхе шера Средни Азерча хлопководствах механизацен централь станцерча отделене управляющи волаш хул. ТIехьагIа хиш дехкача лаьттай Среднеазиатски Iилма-тохкама института экспериментальни боахаме керттера агроном, директор, директора заместитель волаш къахьег цо. 1961 шера Кавказе цIаверз Зебиров СаIид. Укхаза а тайп-тайпарча боахамашка тайп-тайпара балхаш ду СаIида. ХIанз «Чечингсельстрой» треста вIашагIкхийттача профсоюза комитета председатель ва из. Кхийна шин воIа шин йоIа да Хьажбикара СаIида. Царех кхаьнне лаккхера образовани я, цхьанне — юкъера образовани, цхьаь вийнь а йийнь бераш да.

ЗIамига лаьтта лорадечен Керчь хьайоаккхачен деналцен майралцен латаш хилар Цlеча Седкъа шин орденаш, кхыча тIема аренашка яьхача дукхача медалийн кавалер, барт тайнача кьахьегама дезала да, тIем тIа дог майра латаш санна, тIехьарча машарерча вахаре а хьинаре къахьегаш вола Даьхен воI а коммунист а ва ЗIамигача лаьттан тIа лийта Зебиров Хьажбикара СаIид.

Вен АБАДИЕВ.

Политболхлочун вахар

Май бетта малх хьеша дена къаьга ди дар из тха подразделене кхаьчача. Мартынов Павел Павлович шин шу хьалха вера тхо долча балха. Хьалхарча денношке а кердача коллективага, хьалагa бIарг локкхаш вар офицер. Юкхьанца кеталора цунна коллектив йовза, хьо дукха ха свагIйолаш санна, бакъде итт ди а даьннадацар Мартынов комсомольцаши коммунисташи шийн кабинете чу а бийха шийна цу юкъа зеденачох лаьца царна дагавуллача хана. Дувцаш дар кIоарта чулоацам болаши дика техкай дар.

П. П. Мартыновца цхьана болх бе бийзаб са. Эттара хьалха ала дезаш да, цо ше нахаца Iинерза, безаме хилар доагIIаш дар шийца болх бечаргара, эттара хьалха шийгара а дехаш, хьадехаш хиларца цо дувзилга.

Шийн хан салоIама ца кхобеш цо шийн эттара гаргагIарча гIончашца — комсомольцашца лични состава быт дика вIаштIехьйоанкх. Цун кулгалца ЧИГУ студенташцей города № 21 йолча юкъерча школа дешархошцей шефски бувзам лелабу подразделене. Цу даькъе офицера Мартынова хьагойт комсомольски болх шийна дика ховш хилар. Цунца къамаьл деш хилча хоалу 13 шера комсомольски вожак волаш цо баьча балхо шийн лер йиталга.

Павел Павлович Сийлахь-боккхача Дай-махка тIема доакъошхочун дезале Iо а ваь хьалхийнав. ЗIамига волча хана денз цо ладувгIар шийн гIема наьнъех, динача новкъостех, фашисташ тIалатача хана советски халкъа тIаккхьачча халонех лаьца дас дувцачунга. КIаьнка увлашка шийн дIахо хургдолча вахара сурт — эскарера служба яр. Цудухьа юкъера школа йистеяьккха ше ваьзача Харьковски гвардейски танкови училище деша вахар из. 1966 шера из училища тIехдика йисте а яьккха ГаьнарчА Малхбоале ше хьожавар дех къонача лейтенанта дIахо эскаре гIулакх де. Цун дехар кхоачаш а ду. Цига къонача эзсаро баь болх Даьхено белгалбоаккх ВЛКСМ ЦК Сийлен грамота а луш.

1970-ча шера эзсар политболхло Мартынов Германе латтача Советски бIухой группе хьожаву. Цига эскаре гIулакх деча юкъа Германерча кагирхошцарей ГДР-ен СССР-ен салташта юкъен культурни интернациональни бувзам чIоагIбарах цунна лу Артур Бекера кхаь степена медалаш, хIаьта ученешна цо гойтача деналах — цхьаькха цхьа медаль.

Интернациональни доттагIаллен вошаллен гIулакх Павела дIадоькъу укхаза. Грозне а. Тха подразделене гIулакх деш Къилбаседа Кавказе дахача тайп-тайпарча къамех нах ба — эрсий, гIалгIай, нохчий, эрмалой, азербайджанцаш, украинцаш, белорусаш, узбекаш, таджикаш, туркменаш, иштта кхыбараш. Мартынова кулгалца подразделене чакхйоах интернациональни доттагIала сайренаш. «Даьхен карта хьалхашка» яха беседаш ю. Студентийн дешархойн республика къахьегамхошца, тIемен революцен ветеранашца шефски вIашагIкхетараш ду.

Шийца болх беш бараши вай кхуваш йоагIа тIехьен политически сахкетам хинза болаш хьалкхебу. Даьхенна гIулакха дезе шоай са дIадала а кийча болаш кхетабара боккха тервам тIаухийт политболхлочо Мартынов Павел Павловича. Из дика гIулакх белгалдоаккхаш цунна дукха соагIаташ тийнинад Даьхено.

Р. АУШЕВ,
Грозненски гарнизона корреспондент.

СОВЕЩАНЕ ДИЙЦАР ДОАШХАЙ

БIаьстан балхашта юкъе сатоттагIдарех да хIинз гуракъа дIадийнача ялаташта молхаш тохнига. Доакъар Iалашдаран ка бола ялат чуэцаран йоагIаш йола кийчо елга. Ма хулла сихагIеи дингIен уж балхаш чакхдахарах тийша ба укх шера хургбола хьувкъам. Уж дешаш дар Наьсарен района совхозий директораш, керттера инженераш, парте райкома а юрта боахама управлене а болхлой, специалисташ вIашагIкхийттача совещане дукха ха йовщаш дийцараш.

Совещанена кийчо еш хиннача специалисташа къемаьлаш дича гучадаьлар цу балха тIа хIанзчул тIехьагIа дезараш дукха долга. Аьлча кхоачам болаш да, районе йолаш йолча ялат чуэцача 104 комбайнах болх бе кийча 45 мара ца хилар, доакъар Iалашде дезаш йола отрядаш цхьадолча боахамашка бокъонца вIашагIъехна ца хилар, кхьдола кхоачамбоацараш.

Соахка гуракъа Наурски района механизатораша даь кхайкарал хьал а лоацаш, республика дерригача боахамашка социалистически яхь лъаржар укх шера 23 февраль тIаккхачалехьа еррига тракторик парк, тIехьаюсза инвентарь бIаьстан балхашта кийчъяра тIехьа. ХIаьта ялат чуэца комбайнаш, жетташ, доакъар Iалашду техника май бутт тIаккхачалехьа кийча хилийта дош делар эггара тIехьара ха йиллача боахамашта а. Газета оагIош тIа дуккхаза дийцад ремонтникийн механизаторийн балхах.

ТIаккха миштай техникара кийчо? Доаладергда вай совхозий инженераша еча лоацача докладашцара дешаш.

«Октябра 40 шу» яхача совхоза инженер З. Кодзоев: комбайнаш тоаль тхо даргда 25 — 28 май хьатIаккхачаш.

«Назрановский» совхоза инженер А. Пугиев: ялат чуэца комбайнаш тоаелга оаха хIанзарчоа сацийтад — уж тоаеш баьхна нах трактораш тIа баьIа, кхашкара балхаш деш. Комбайнаш тоаль тхо даргда 1 июнь тIаккхоаччаш (!). Тоъал бац комбайнераш. Кхьиоттол цхьан сменагIа болх вIашIехьбахкхара а 8 саг эш.

«Маяк» яхача совхоза инженер Горчханов: комбайнаш тоаеш 4 саг воал тха совхозе — цаI комбайнери кхоъ подмении шофери. (Теркалдел, «кхоъ подмении шоферь»). Кхы тайпа торо яц — кхашкара балхаш деш боахк механизатораш. Комбайнаш тоаль 25-гIа май тIаккхоачаш даргда...

Инженераша бувцараш, оаша кхетадаьча тайпара, тайп-тайпара товзал йола механизатораш ба, комбайна тIа, трактора тIа, кхыча техника тIа болх бе ь хоаш. Тахан сихденна кхашкара балхаш (оахам кийчделга, хIемаш дIаювлга, иштта кхыдараш) чакхдаьча юха а комбайнаш тоае боллургба уж. Трактораш соаца а ял! ХIаьта вайна хоаш ма дий, цу хана йол хьакха, сенаж кийчъе, кхьдола доакъар Iалашде доладелга.

Ала деза, «Октябра 40 шу» яхача совхоза кулгалхоша комбайнаш тIа болх байта лерхIараш а ужжамо механизатораш болга.

КIи-марса кампанена массаза тIехьаюсаш республика кIоагIгагIа ялата хьувкъам чуэцарех цаI йолаш йолча Наьсарен района боахамашка йоагIаш йола йоахо лаьш хиннахьа шоашта оаша комбайнераш кийчбера е болаш бераш боахамашка совцабара а. Серноводски юртбоахама техникуме, профтехучилищешка гIоале кхъана механизатораш кийчбара планеш шергара шерага кхоачашъяц совхозашка. Района юртбоахама управлене керттерча инженера Муцольгов Мувсае беча хоамах районера комбайнерий кхоачам укх тайпара ба.

«Назрановский» совхозе эшараш — 60 саг, волаш вар — 16;

«Октябра 40 шу»: эшараш — 74, волаш вар — 35: «Экажевский», цу тайпара: 37 — 22. «Маяк»: 16—6. совхоз-техникум: 22—8 саг.

Иштта сурта уйла йича ше-шегIа доагIа укхаза хаттар: мича бахаб районе хиннa механизатораш, дуккхача шерашка болх а бaь боваш бола нах? Цар хIана бац кхашка болх?

Цу деша жоп а луш доаладе безам ба са комментарена мегтел М. Муцольгова докладацара дешаш: «...цхьадолча боахамашка комбайнерий йоагIаш йола йоахо яц. цхьабараша хIанз а дIае бешамаш ецаяц. «Октябра 40 шу» яхача совхозе соахка баьча балхах доагIар хIанз а дIаденнадац комбайнерашта ..».

Деза цхьаьнха а ала йиш я: «Назрановский» совхозе шин шера «кхеставдир» тракторашта ремонт яра средстваш кхоярах механизатораш та доагIаш доля ахча дIаденна ца боалаш. Укхаммо масалаш кхы а да. Цу гIулакхо пIаьхка а кхьахьокх боахамий кулгалхоша, партийнии профсоюзнии организацешна механизаторий балхацара безам совбакхара эша хьалаш доагIача бесса терзал ца долга.

Ла йиш йоацаш мела лел доацъар Iалашду техника кийчъелга а. Из болх ялат чуэцарал хьалхагIа хьатIакхоачаш хилар лаьрхIача къаьстта а. Масала, «Маяк» йол хьокха носилкаш тоаль баьннабац хIана а, «Назрановский» совхозе май бетта юкъе йистебаккха лерхI яз болх, цу тIа а тоаль яха лерхIараш тоъал кийча запасни оатхалаш ярош мара яц.

Запасни оатхалаш. ГIалат хургдац, инженерно-технически болхлошта эггара дукхагIа дагадоалла дош яз да аьлча. «Сельхозтехника» госкомитета объединени колхозаштеи совхозаштеи запасни оатхалаш лоаттаер. Цхьабакъда, дикокъа, хьаштдале, хIара дийнахьа а совхозашта аллакашта охаш йола оатхалаш йовцаш цIаух Наьсарера Грозне яьхка автомашинаш.

Совхозий инженерашеи директорашеи цхьаьнне мо массане а йоахар совещане «Сельхозтехника» юний объединенешта луш йола оатхалаш совхозаштеи колхозаштей хьахацац республикански объединене базашкара. Дуккхаза гIеттадаьд яз дош...

Доакъар Iалашду техника кийчъаь яккхара тоъаш дац «Маяк» совхозе АВМ яхача баьна къаар доакхача машина дробилюне» КИР яхача носилкаеи эша урсаш, «пальцаш», кхыйола оатхалаш. «Назрановский» совхозе ужжамо оатхалаш эшаш латт копиновваш, тоъаш дац йолхьинташ.

Цхьаьнха а да. Совхозий специалисташте йовзац Москвера цоаьшта хьахийца йола запасни оатхалий лимиташ. Уж республикански объединенега юс. Шоашта йоагIача оатхалий, агрегатий, узлай лимиташ хоаш хилча, царга хьежа ремонтни балхаш вIашIехьдаха гIертаргба боахамий кулгалхой, специалисташ.

Вокхача доархIаме дош да йолаш йола техника ГОСТо ма яххара лоргелга. Цхьабакъда, цхьадолча боахамашка ледара лел яз гIулакх. «Ростсельмаш» заводa болхлоша ахтах ГОСТа бокъонаш телхаяр баьхан долаш гарантийна ремонта йоагIача хаьах яьккхай «Назрановский» совхоза 6 комбайн. ЙоагIача бесса лорае дIаоттаь хиннаддаре мах боалаш, гарантийни хана чукь тоае йиш йолаш яр уж, хIана мах бала беза.

Дуккхача мехьа техника я боахамашка. Цунга хьежжа кхом болаш хила деза из лораелга а.

Совещане дакъа лоацаш хиннача КПСС Наьсарен райкома секретара нов. М. У. Котиева, юрта боахама управлене начальника нов. С. М. Сагова, совхозий директораша дийцар доакъар Iалашдаре а хьувкъам чуэцаре а кампанешта дикагIа кийчбалара совхозашка деча балхех. ХIаьта хьалхашка латта декхараш лоархIаме болаш да: укх шера чуэца дезаш да 10,4 эзар тектара тIара ка бола ялат, Iалашде деза эзараш тоннаш доакъар, 4500 тонн йол а йолаш. Района къахьегамхоша тIаийца социалистически декхарашца лаьрхIад хIара гектара тIара 21 центнер ка бола ялат дакка, хIара Iаттагара 2000 килограмм шура яккха, иштта кхы дIахо а. Уж декхараш кхоачашдара шIехкхатта йиш чо эн.

З. ДАУРБЕКОВ.

СОВГIАТАШ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН!

КЪАХЬЕГАМХОШТА «КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАН» ЯХА МЕДАЛЬ ЯЛАРАХ ДОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

1974 шера 18 январерча СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Указага хьежна дуккхача шерашка цIена къахьегарехи къахьегане карагIдаьнарий хам беш СССР Лаккхехьарча Совета Президиума цIерагIа «Къахьегама ветеран» яха медаль лойла

ЛЕНИНСКИ РАЙОНЕ ГIОЛЛА

Нохч-ГIалгIай АССР бунеши производственно - технически управлене гIолла

Вронникова Анна Михайловнана — уборщицана.
Деревянченко Иван Андреевича — инженера.
Полякарпова Мария Алексеевнана — кадраштa йолча инженера.
Храмова Анна Филипповнана — радион телевидени группа инженера.

«Грознефть» объединенеи производственни гIулакх деча централни базе гIолла

Бабич Григорий Григорьевича — слесара.
Богаллзова Клавдия Васильевнана — слесара.
Гарин Михаил Александровича — печника.
Малахов Иван Никитовича — слесара.
Маркова Зинаида Моисеевнана — йоккхагIйолча бухгалтера.
Мельник Иван Михайловича — газоэлектросварщика.
Петухов Евстафий Куприяновича — слесара.
Храмов Николай Сергеевича — токаре.

Телевидени радиовещани НГIАССР начальникий комитета радиотелецентре гIолла

Гащенко Владимир Ивановича — монтажника.
Гришин Николай Гаврилович — декоратора-бутафора.
Каверина Юлия Михайловнана — уборщицана.
Малахова Мария Егоровнана — уборщицана.
Свало Сивок Антоновича — декорацин дIаувттаечоа.

«Красный молот» яхача Грознени машиностроительни заводе гIолла

Айдаев Алхазур Заххаевича — кладовщика.
Влажневская Валентина Спиридоновнана — ОГТ группа кулгалхочоа.
Ведерникова Ольга Павловнана — технически библиотека заведующена.
Ведяева Ава Павловнана — отдела начальника.
Гвоздей Константин Архипович — керттера экономиста.
Дроздкина Александра Тимофеевнана — охрана группа начальника.
Зинченко Мария Петровнана — лифтере.
Ковалева Валентина Тимофеевнана — финансови отдела начальника.
Малинин Владимир Федоровича — ОТК мастера.
Майстренко София Андреевнана — болхлочоа.
Маслова Олимпиада Лаврентьевнана — нормировщицана.
Мишаков Георгий Макаровича — электросварщика.
Никифорова Антонина Николаевнана — гардеробщицана.
Новиков Владимир Кузьмича — диспетчера.
Перелыгин Николай Александровича — охрана группа начальника.
Попов Петр Дмитриевича — ОТК контролера.
Пономарева Вера Александровнана — уборщицана.
Савин Сергей Степановича — токара.
Стюкова Нина Дмитриевнана — светокопировщицана.
Фатьянов Виктор Петровича — слесара.
Халимов Тохтар Халимовича — металла заливщика.
Шарапов Василий Ивановича — гидрочистильщика.

Грознени «Гострикото» торге гIолла

Каверина Татьяна Яковлевнана — контролера.
Климов Иван Матвеевича — воккхагIйолча продавеца.
Никитина Зинаида Федоровнана — отдела заведующена.
Чечерова Вера Савельевнана — болхлочоа.
Шахназарян Жасмен Артемовича — воккхагIйолча продавеца.

«Чечингрземстрой» треста специуправлене гIолла

Айдамиров Зинудин Анхадовича — слесара.
Алвердов Карп Николаевича — прораба.
Пригородов Иван Алексеевича — слесара.

«Чечингазбыт» республикански производственни объединене гIолла

Кузьмичев Виктор Нестеровича — слесара.
Кузьмина Августа Сергеевнана — портнихана.
Сергиенко Альварт Асатуровнана — заказаш дIайдечоа.
Тихонова Евгения Афанасьевнана — заказаш дIайдечоа.
Фагредко Люся Артемовнана — портнихана.
Шевцова Анна Алексеевнана — портнихана.

Горжилуправлене № 9 йолча домоуправлене гIолла

Ткачев Илья Дмитриевича — пенсионера.

«Спецстрой-2» ПМК-200 гIолла

Малышева Роза Михайловнана — пенсионеркана.

РСФСР ЦСУ Грознени учета механизаце техникуме гIолла

Муратова Раиса Дмитриевнана — преподавателa.

Нохч-ГIалгIай «Росбакалея» конторе гIолла

Терентьева Надежда Никифоровнана — йоккхагIйолча бухгалтере.

Грознени чъагIарекомбинате гIолла

Карапетьянц Нестер Мурадовича — пенсионера.
Марнарьян Серафима Артемовнана — штамповщицана.
Потехина Тамара Алексеевнана — машиниста.

«Грознефтегеофизика» треста геофизически ремонтно-комплектовочни конторе гIолла

Аносьянц Павел Ивановича — жестянщика.
Астахова Мария Афанасьевнана — болхлочоа.
Величко Василий Григорьевича — слесара.
Загаленко Семен Григорьевича — слесара.
Коренчук Раиса Георгиевнана — пенсионеркана.
Красильникова Лидия Федоровнана — пенсионеркана.
Лазарев Федор Григорьевича — такелажника.
Пинаров Кузьма Евдокимовича — пенсионера.
Халипова Анна Васильевнана — болхлочоа.

Академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грознени нефтяной институте гIолла

Мешков Василий Мартьяновича — къахьегам лорбара отдела инженера.
Холодилов Владимир Авдеевича — болхлочоа.

«Автоспецоборудование» Грознени заводе гIолла

Войт Дина Александровнана — инженера.
Дорошенко Анна Семеновнана — экспедитора.
Магомедов Хамид Тарамовича — транспортировщика.
Малафеева Марфа Георгиевнана — болхлочоа.
Манохин Николай Петровича — газоэлектросварщика.
Несрутдинов Магомед Несрутдиновича — резчика.
Никитчук Любовь Константиновнана — гальваника.
Пикина Марта Ивановнана — йоккхагIйолча инженера.
Тарталевский Николай Максимовича — токара.
Турчин Григорий Николаевича — электрослесара.
Уваров Дмитрий Макаровича — слесара.
Шульгов Георгий Павловича — пенсионера.

№ 1 йолча берий музыкальни школе гIолла

Филонова Ольга Михайловнана — пенсионеркана.
Шабалина Евгения Герасимовнана — пенсионеркана.

Уназдрав доладра Грознени городской отдела № 1 йолча роддоме гIолла

Арсланбекова Варвара Яковлевнана — санитаркана.
Богданова Таисия Тимофеевнана — лаборантхана.

Ленински района № 11 йолча домоуправлене гIолла

Прокопович Нина Борисовнана — пенсионеркана.
Солтаханов Хьасан Солтахановича — пенсионера.

Ленински района № 2 йолча домоуправлене гIолла

Корочинская Наталья Петровнана — йоккхагIйолча дворника.
Мальшенко Фаина Захаровнана — пенсионеркана.

№ 56 йолча юкъерча школе гIолла

Воскобойникова Розалия Зиновьевнана — хьехархочоа.
Торбоидина Лидия Пантелеевнана — хьехархочоа.

«Трудовые резервы» яхача Бруннгсовски юний лоIамеча спортивни обществе гIолла

Глыгина Агафья Ивановнана — уборщицана.
Гридякин Петр Федоровича — слесара.
Котляров Георгий Григорьевича — мастера.
Мясоедовская Надежда Сергеевнана — кастелянщицана.
Павленко Евдокия Даниловнана — кладовщицана.

Профтехобразовани Нохч-ГIалгIай республикански управлене гIолла

Решетников Александр Моисеевича — пенсионера.

Грознени ного тIере бечи фабрике гIолла

Дубова Людмила Дмитриевнана — пенсионеркана.
Зобнина Нина Алексеевнана — болхлочоа.
Кагральянова Мария Айрапетовнана — болхлочоа.
Кравцова Нинель Ивановнана — делопроизводителa.

НГIАССР Министрий Советерча «Знак Почета» яхача ордена Нохч-ГIалгIай истори, социологе филологе институте гIолла

Оздоева Iаддаразгьай Ибрагимовнана — юкъта сектора заведующена.

«Консервплодоовощ» яхача Нохч-ГIалгIай аграрно-торгови объединене «Родина» яхача ...... совхозе гIолла

Темирбулатова Сабилу Селевнана — болхлочоа.

НГIАССР уназдрав доладра министерство «Медтехника» яхача управлене ремонтно-монтажни мастерске гIолла

Крестинский Владимир Евгеньевича — электромеханика.

НГIАССР уназдрав доладра министерство «Медтехника» яхача управлене гIолла

Комарова Анна Ивановнана — пенсионеркана.
Савенко Павел Федоровича — хьыхочоа.

Пачтахьалкхан страховани управлене гIолла

Саркисянц Ефрасия Марковнана — Госстраха инспекце начальника.

Бытовой гIулакх деча комбинате гIолла

Шахова Анна Александровнана — техника-плановика.

Грознени педагогически училище гIолла

Попова Клавдия Александровнана — преподавателa.
Осипова Анна Даниловнана — преподавателa.

Грознени телеграфе гIолла

Веркович Татьяна Самойловнана — телеграфистхана.
Лазарева Елизавета Артемовнана — телеграфисткана.

ПОДЗОЛ ДЕХЬАРА

ПРАГА. Вацлавски майда — чехословацки столица центрера ярех цаI я. ЧТК—ТАСС сурт.

Чехословаки фашистски гIаьрахоех мукъальккха 34 шу дизаре

СОЦИАЛИЗМА НОВКЪА

9 МАЙ — ЧЕХОСЛОВАКЕ ХАЛКЪИЙ КЪАМАН ЦIЕЙ. ФАШИСТСКИ ГIАЬРАХОЕХ МОХК МУКЪАБАЬККХА 34 ШУ ДУЗА ДИ.

Из хилар 1945 шера 10 мае Iурра. Прага оагIорахьара тIоналкъа тIа баьлар советски мотоциклисташ, хIаьта царна тIехьа йолаелар дукха танкаш гусеницаш ход йола артиллерийски йоккхий топаш. Нератовице шоай город мукъальнхарашка хьежаш бар. Делкъа хана майда тIа митинг гулъелар. Из хьайийллар майора Г. П. Якимова — керттерча командоване Резерва 355 гвардейски езабоккхача артиллерийски полка командира политически даькъерча заместителa. Хьежаш малх а болаш сатийна ди дар. Эзаш бе а доахкаш хиннa бIаьш бола нах. Ихеране а унзара а мел хиннар тIера дIадаьнна хиларегIа гIад а баха, белхаш бар. Наха юкъе гIолла чакх а яьна, тания тIа а этта къамаьл деш латтача Г. П. Якимовъа тIаьхар Йозефа Ржегачкова. «ХIахьи дIаэца. — аьлар цо трубка хьисапе хьоерчадаь кьыхат дIа а кхоададаь. Из дар тIом хьалехьа арадаьнначa «Огонек» яхача журнала тIара цо хьадаьнкха В. И. Ленина портрет. — Аз лорадаьд ер баьчча портрет дерригача оккупаце шерашка Ленин мохк эшарг ца хиларагIа бола тешаж, фашистал вай котдаргхилара символ лоархIаш».

Советски Эскаро мукъальхача дуккхача кхыча городашнен юртаншен а санна Нератовице а бицлац шоаш мукъабаьхараш. Укхаза чIоагIгIа раьза а болаш бувц майор Г. П. Якимов. Цо гIо дир моттигерча къаман комитета болх дIаболабе, из йоакха йоаша город эшарашца Iалашъе, предприятешка производство вIашIехьъаккха. Дукха шераш даьннача хана лехача коравир города комитета бронетанкови бIуна инарал-лейтенант Г. П. Якимов. Цунна елар города сийлен гражданин яха цIи, цун цIерагIа я города эггара хоагIа йола проспект. ХIанз инарал-лейтенант Г. П. Якимов волаш вац. Амма города школе цун музей хьайиллай, цун вахара никъ бувцаш дола книжка арадаьккхад.

— Тахан вай дезду Советски Эскаро Чехословаки мукъальнхха 34 шу дизар, — йоах Чехословаци Коммунистически парте районни комитета секретара Вацлав Шванда. — Из городе Нератовице бахача наьха юкъера ха я. Къоначa воахала байнабац тIом, царна фуд хац тIом дIабаларах хулаш йола дега гIоз. Оаха тхоай эггара дезагIа дола декхар лерхI Советски Эскара карагIдаьна турпала гIулакх тхоай города цIаккха а диц ца далийтар. Г. П. Якимов — цун дерригa вахара чIоагIгIа хьамсара хет дукхагIа бараш болхлой а болаш болча Нератовице мел бахача наха. Эскаре вахалехьа из а хиннa болхло, цун берriga вахарий а бе болхлой, хIаьта тIом сецачул тIехьагIарча бетташка цо укхаза Нератовице даь хIама а болхлой вахар тоадера лаьрхIа дар.

ТIом чакхбаьнначул тIехьагIарча Нератовице вахар Чехословаке дуккхача кхыча эIаммгача городий дар санна хиннад. Вокхъалдар аьлча, города статус-м укхаша еннац 20 шу хьалха, укхаза чехословацки химически промышленноста гигант «Сполана» яха комбината хьалъе йолаьъчул тIехьагIа мара.

Тхо дагIа комбината правлене лакхача эздло тIерча этаже тIа, директора производствана волча заместителa В. Новака волча. Лохе хIанзарча хамарча химически предприяте тамашийна сурт да. цецвоаккх симметрично кийсъяьча цун трубопроводашa, тайп-тайпарча реакторий лакхача гIалаша, резервуарий сфераша. хIоно-залца ца яйнача кхыча сооружений шоай тайпарча сурташа. В. Новака дувц, тахан ЧССР поливинилхлорида, каустически сода, бытовой химе продукце, кхычар керттера производитель йола «Сполана» яха комбинат леррагIа, гIана тIехьа тIа боахаш хьал миштa йир. Комбинате болх беш ва 5000 совгIа саг.

— Химкомбинат «Сполана» — СЭВ членаш долча мехкий химически промышленноста эггара лоархIамегIча предприятеех цаI, — дIахо дувц В. Новака. — Тхона юкхьанцара бийдад йола этилен трубопроводагIа йоагIа ГДР-ера. тух — машинновкъа гIолла. Производствени доттагIал да тха дуккхача советски предприятешца, масала, Киевергчеи, Ужгородерчеи. Комбинат дIахо шерлуш латт. ХIанз укх сахьате гIишлош хьалъяра балхаш ду Польшерча, Венгрерча, Югославерча монтажни организацешa. Производствени процессаштеи къахьегам вIашIехьбаннхаран доалдеш я кхоалагIча поколенех йола шинъ электронно-вычислительни машин.

ЙовзагIоацаш хувцаеннай город Нератовице а. ХIанз цига баха нах 10 эзар сагага дIакхоачаш латт. ВIалла дукха ха а яц Якимова цIерагIара проспект йолча кха хиннa, хIаьта хIанз укхаза нах чубаха лакха цIенош да. Городе дика тоадаь культура ЦIа, хагирхой ЦIа, наьн ду бассейн, стадионаш я. 80 процент дола деша даха ха йоаца берaш берий бешамашка ух.

— Тха города бахархой машаре вахар з кхаз а хила йиш йолаш доцар Сийлахьбоккхача Дай-мехка тIем тIа советски халкъо кота «...» лъийхавецаре, — йоах города къаман комитета председателa В. Чермак. — Дукхъал но хьадир тха мехка социализм хьалъяра а 1948 шера тхо реакце нивел котдалара а эша хьалаш. Дерригa тха таханара вахари дIахо йоданча ханарча тха паргIатои гарантия айкха ювзаелна я Советски Союзаца. Сийлахьбоккхача Октябра идеяшна. Мукъален дийнахьа тхоай эггара дикагIа йолча майда тIа — В. И. Ленина цIоргIача майда тIа гуллу тхо. цига цIаьхка а бирхал оал оаха тхоашта паргIато енача советски наха. Оаха дувц чехословацки халкъ дегIаена социализм бIубенна хьалъяра новкъа дугача тхоей Коммунистически партена карагIдийнарех.

Нератовицах дола дувцарна, боккъалдар аьлча, хIанзарча ханарча Чехословакех дола дувцар ди. ТIом сецачул тIехьагIарча шерашка иттаза совгIа лаккхъенинай ЧССР промышленни производство, хIаьта химически яр — 30-за. Къаман доход иллаза гаргга лаккхъенинай. Къаьстта беркате хиннaд тха мехка вахара 1969 шера апрель бетта КПЧ ЦК пленуме Г. Гусак керте а волаш бола керда кулгалхой хержачул тIехьагIара итт шу. Чехословаке Коммунистически парте хIама техар 1968 шера мохк социалистически дегIаахара наькъа тIара баккха, Советски Союзацара цун пхьоагIо йохае гIийрттача аьттехьарча низашта. КПЧ, Чехословакерча къахьегамхоша хьахьекхар социализмал пролетарски интернационализмал идеяшта шоаш шено йоаш ....

ХIанз мохк планаш КПЧ XV съездо чIоагIъаьча пхиплетка дизалгIча шера чу баьхкаб. Уж толамца кхоачашъеш латт. Промышленни производство шер-шера 5 процент дегIайоагIа. Къаман дохода кхаь шера 50 миллиард крон тIаккхийттай, 13 процент из лакх а эш. Кхы а лакхденнад химии машинашъяри санна долча промышленноста прогрессивни доакъой удельни дозал. Нaха шоашта чукхухьар 8 процент дукхагIа хиннад. Хьалъяьй 400 эзар керда квартира.

Моак бIубенна бода социализман машарен новкъа.

Л. ЛАТЫШЕВ,
ТАСС корреспондент.
Прага.

Хаоттами дIайийна хIамаши

Укх шерарча бIаьстен хьалхарча ах юкъагIара бIаьстан процессаш дуккхача шерашка юкъера лаьрхIача хиннача ханел шиъ кIира гаргга хьалха юлаш хьаьнхай. Март беттеи апрель бетта хьалхарча шин кIирагIеи чIоагIа йовхал оттара чотах Iайра пхе градусах тIех эффективни температураш. Цунца дувзадетта бIаьстан юкхье сихха дегIанхар юртбоахама культураш. Масала, гуракъа дийнача ялатий ха хьахила болабалар дуккхача шерашкарча ханел 10 — 15 ди хьалха зеденнад. Соний гаьнашта массазарчул шиъ кIира хьалха тохи доладелар зиза.

Апрель массаза а бутт чакхбоалаш йовхал чIоагIа котъяларца белгалбоалаш ба. Укх шера цун хьалхара шиъ кIира дикна дIайхагIа дар. Апреля тIеххьара итт ди долалуча хана шелъелар. Делнеи бийсашнеи юкъера лаьрхIача 21 — 22 апреле 13 градусагара 4 — 8 градус йовхадта кхоачаш яр фегара температураш, денойшкара ярaш — 7 — 10 градус. Укх боарамал 4 — 5 градус лохагIа я. Цу тайпара хаоттам, массаза а яхар санна. март бетта тIеххьарча шин кIирагIа хул. Вай республике укх тIеххьарча 30 шера 2 — 3-за мара ниттал шеллуш моттигаш хиннаяц. Бийсашта цхьаьнца йолча моттигашка тIор еш хиннай.

Шелал оттарех юртбоахама культураш, къаьстта а йовхал дукха езараш, лаккхъяларан дегIаяхкаран лаьгIъенний. Соний гаьнаша зиза тохара кIезига аьттуа болаш вийсденнадар хьалаш.

Юххьанца екъе яр бIаьста. Цхьабакъда, апрель юкъебахача хана дика догIаш дийлхар. Итт дийнахьарча боарамал дукхагIа хилар йоачаш. Вешта Шелковской районе кIезигагIа дийлхар догIа.

Боарамеча температурагеи йоачашеи доазув оттадар Iм гIетташ лаьтта доккъадалара, пайдана тIоедал дукхагIа Iоайир лаьттан тIагIолларча тIайна. Тоаделар гуракъа дийна ялаташ. бIаьстан юххьера хьалха юи культураш, цкъа дIайийча дуккхача шерашка тIаювла баьцаш лаккхъяларан дегIаяхкарен эша метеорологически хьалаш.

«Апрель хица боагIа, май баьцаца боагIа» — йоах халкъа кицо. Боарамеча температураша, лаьтта дика доладаро гIо ду хоана баьцаш сихха тIаялара. ДукхагIа долча лаьтташка гуракъа дIадийнача ялаташта хIанз эггара дукхагIа тIоадал эша ха я — овлаш чIоагIдала, лаккхдала, лорх хеза, ка баккха беза цар. Къилбаседехьарча шаьрача арарчеи цхьаьнца йолча моттигашка централни районашка цу хана лаьттанцара тIоедал кхоачам боацаш хиларах хий декхаза даргдац.

Апрель боеш шелъяларах кхашкара балхаш хийцца дIадоладе вIашIехьдалавзар. Укх гаргарча денойшка температура лаьтта боарамел дIоахдергдолаш шийсъяла тарлуш хиларах хьажIаш йовхал дукха езаш йола кхы культурашш дIаера аьттув бола хьалаш вIашIехьдаргда. Май бетта юххьера денош дика да помидорий рассада дIайогIаран нарсий гa дIатассарен. Шiбаза, баклажаний рассада дIайогIарен харзабаши пасташи дIаеран температурни хьалаш эггара дикагIа хургда май бетта хьалхарча итт дийнахьа.

Цу ханашка нийслургда дуга дIадера аьттув боланшагIа дола хьахаш а. Хоаш ма дарра, лаьттанцара йовхал 12 градусал лакхагIа хила еза дуга тIадала доладалара. Цунна мегаш яр 20 — 25 май бетта юкъе 13 — 15 градус дIоахлу даьтта, цуйхъа хьалхагIе дIале дола а даь. 15 мае дIадийна дакхла деза из, хIана аьлча, кхул тIехьагIа из хIедийча ца кхачаш дисара кхераж ба, тIаккха хьувкъам тоъал лоагIа хул.

Л. ТОЛСТОКОРЕНКО,
инженер-агрометеоролог.

ХА ЦА ЙОАЕШ

«Консервплодоовощ» объединенена чуйоагIача совхозашка тIатеIIа баьцадаараш дIадувш ба хIавз.

Грозне баха нах кхоачам болаш баьцадаарашцеи консерверовании продукцеи Iалашбар духьа объединене къахьегамхоша лаьрхIад укх шера 8124 гектара тIа баьцадаараш дIаде. Хьалхашка латта декхар кхоачашдара шерра социалистически яхь лъаржай баьцадаараш кхедеча бригадашта юкъе. ХIанзале де карагIдаьннaчох дувц объединене юрта боахама отдела начальника Янушин Вячеслав Федоровича:

— ХIанзале дIайийнай баьцара горошек, укроп, петрушка, кхачан свеклаш, пастернак. ДIаювш латт помидораш, нарсаш. Помидораш соахкарчул дукхагIа 200 гектара тIа дIаюрта, хIаьта нарсаш — 150 гектара тIа. Цу гIулакхо вIашIехьдоалийтаргда цу культурашца къахьегамхой, консерваш ю предприятеш укх шера дикагIа Iалашъе. Соахкарчул дукха а сихагIа, дикача агротехнически хаамашка чакхдоахаш да баьцадаараш дIадера балхаш укх шера. Къаьстта дика вIашIехьдаьккхад из гIулакх «Родина», «Пригородный», «Новосельский», «Ассинский» яхача совхозашка.

Н. ....

МАЗАККАНА ТІАГІОЛЛА — ГІАШ

Лиссабонец къычахьара хьатІаненача туристах къоастаелга хала гІулакх дац: кІалха вахачо ше улица тІа гІолла дІаводаш никъ зец, хІьта «накъахар» цахаддаш шиь могашта кІалха хьеж. Цун шиь маІан а да.

Лиссабонски тротуараш духхьал асфальта накъьилгаш хиина а ца Іеш, дукхагІча хана искусства бокъонца йола произведенеш я. Цунга ца ваьннача сага бІарг тІера боккхалан цхьайолча хана массехк километр дІохьал а долаш йолча цу мозаикаш тІара. Баьде а сийрда а дола кхертІолгаш вІашагІа а детташ хоза орнамент хьалхй шиь тайпара йолча ремесла къайленаш йоахалгара вохьалха телаш хьанхача халкъа говзанчаша.

Дуццачох, мозаични йола тротуараш хьаc дагедехад 1755 шера геттара чІоагІа мохк а аьга португальски столица геттара юкъаь дІаьнихачул тІехьагІа. Цiенош хийрца бІарчча кхертІой тувнаш нима дІадохийтаргда ца хоьш дадар. Цул тІехьагІа лаьрхІяр уж доха а даь улицаш хоэьеш дІадахийта.

Португальски кхертІой пхьарий сий къаман доэзал деккь дьхннад. Лиссабонерча говзанчаша шоай искусства образецаш йитай Рио-де-Жанейре, Кейптауне, Неаполе, Генуе, Бакъда. Португале-м из къаьна традици дІайоалача доазон тІа дІатІакхаьча я. 50 шу хьалха Лиссабоне из професси йолаш 400 саг хинавале, хІана хиср 30 саг мара вац: ХІьта царех а бокъонца вола мастер 7 саг ва.

Кагирхой а дукха тІера бац из професси караерзас, хІана аьлча саг ІовІашкаваххалца болх бича хьалуш дола алапи кІезига доландаь, хІьта цахаддаш нифлкиц дегІахача хьалешна цунах хулаш хІама а дац.

ХІьта ара йІайха, шийла яле а, догІа делхе а, мозаика юлаш воаллар тІа кховле йоацаш маьлха кІал хила везеш ва. Из букара а вийрза, гон етташ шийна хов говза догам деш воаллаш хул тротуара тІа.

«Диариу ди нотисиаш» яхача лиссабонсий газето хадеча тайпара, 70-гІа шераш долалуш цхьа минут яха мара Португали вІалла мастераш - мостиль-щикеш а бовцаш юсар. Шоашта дезачох, американски миллионераш хулача тайпара ахь ца хеташ тІагІерташ хиинача баннирий Рокфеллерий цІенах волча цхьанне уж берригаш а «оптом» ийца а ийца США болх бе дІабига лаьрхІадар. Океана дехьара довл де гІерташ тІаккхудаш хиинчарна ховлуш хІама техача 1974 шерарча апрельски революце догалаьца хиннар чакхдалийтанзар. Иштта из хиннадецаре, белгалдоах газето, массехк шу даьлча, шоай традиционни лиссабонски мозаиката хьажа Нью-Йорке яха безарбар португальций.

В. РЕЗНИЧЕНКО,
АПН соб. корр.
Лиссабон.

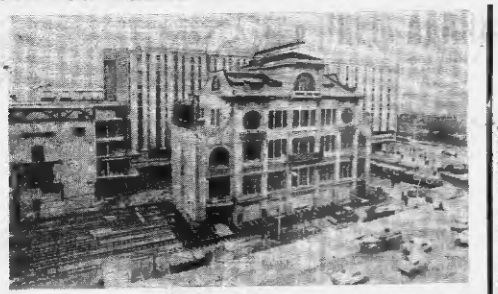

ШЕ ДАЬГІАЧАРА ДІАДОДА ЦІА

Москвичашта дика довзаш да «Труд» яхача газета Горький улицагІа, 18, дагІа цІа. Из цІа архитектурага диллача тамашийна а (из хьалдаьд Эриксона проектагІа) столица культурни памятник лоархІаш а да. Цу чу хиннай вовзаш волча эрсий издатела-просветитела И. Д. Сытина контора, укхаза «Правда» газета секретарь йолаш болх баьб Мария Ильинична Ульяновас. ТІеххьарча шерашка цу цІагІа я «Труд» яхача газета редакци. ХІанз из цІа Горьки улицагІа 34 метр дІахо даьккха лаьрхІад. Пушкински майда тІа хьалдаь «Известия» яхача газета керда редакци издательствак хьагуча аргІолеш.

Вай мехка Іоаьлй цу тайпара «Ше даьгІачара цІеноаш дІахо дахара» йоккха опыт. ШоалагІча пятилетка шерашка 1935 шера дехаь, столицана реконструкци еш тайп-тайпарча районашка массехказа «вахараш хийцад» цІеноаш, цу даькъе Моссовета чуйолчар а. Нах чуІеча цІеноша никъ баьб «пассажираш» — баха нах чу боллаше, хІьта царна новкъа долаш, уж сагота хила безаш цхьаннека хІама а ийцелаш.

10.000 тонн деза дола «Труд» яхача газета цІеноаш меттахьа даха далар» — из кердача тайпара дукха дезараш дІаухарг хилара юхьиг мара яц. Столица центрана реконструкци еш проектно-гІишлон управлене специалистана лаьрхІад шоватккъа гаргга дола цІеноаш шоаш дегІачара къычахьа даха.

А. СЕНЦОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Нохч-ГІалгІай гІишлошъеча управлене № 10 йолча Спец. СМУ-на чуйоагІа шоллагІа участок В. И. Ленина цІерагІча улицагІа массехказа вІаштІардаь цІеноаш хьалдеш я. ХІанз уж боахк шийттазза вІаштІардаь цІеноаш хьалдеш. Денна нормаш 110—112 процент кхоачаш а еш къахьегаш я цига Д. С. Прохорова бригада.

СУРТА ТІА: электросварщикаш (аьрдехьара аьттехьа) Тупашев Зайнди, Ткачев Владимир, Решетов Сергей шоай балхага хьожаш ба.

Н. ПЛИЕВА сурт.

Лора дика гІонча

Могашал лораеча органий бІарччача цхьан стандартни документаце дард а хиина дІаоттадергда советски ІалмахоІпа кийчдаь лазара стандартни истори. Крымски медицински института профессора кердача документа цхьан автора Александр Захарова дувц:

— Лазара истори Ілмна документа хиина дІаотта шиь бІаь шу дала доала. 1806 шера Россе юкъедоаладаь хиина из документ дукха хувца ца луш таханарча деношка хьахкьаьчад. Бакъда, таханарча дено дІадехачой уоъам беш дац из. Цкъа-дале, лора шийна а, цул совгІа могашал лораеча организатора а, статистика а хала да цуна болх бе.

СССР укхацІено лорала министра академика Борис Петровски кулгал а деш советски лораша дукха къахьийгад хІанзарча замо дІадехараш дерригаш а чулоацаргдола документ вІаштІехьдаккхара. Лазара керда истори белгалдоал чоалхане ца хиларца, объем йоккха яц цуна — еррига а юкъьанцарча стандартни текста йиь оагІув мара яц. Цу тІа юкъ сага догІоала хулача патологически хувцадий керттера вариантащ. Цу гІулакхо декурий йоазош де ца дезаш мукъа воалийт лор.

Студенташца, субординатораща, лораща цхьана техкар лазара массазарел кердеи истори дІаиздеш ха дукхагІа хьалха йоайора е хІанз йоаю. Гучадаьлар, цхьатаррарча боврамє йоле информация дІаязъяра хІапз 4—5-за кІезигагІа ха йоаеш хилар. Пункташ дІаязъярея деррагІа зарна нумераци яреи стандартни порадка йиц хулийт бе-беча унахой лазараща бокъонца духтІавала а хІьта царна дІахора специализированни новкъостал дела хана кхы тІа ашараш юкъеккхаьа я.

Лазара стандартни истори хьадеш бархІ шера къахьийгад Іилмахоша. Медицински учреждениешта шох хургда керттера документи лорашта дика гІонча.

СЕРГЕЙ ШАНТЫРЬ,
АПН корреспондент.

ФУТБОЛ
АТТА ЯККХАНЗАР КОТАЛО

Цхьоалаг Іча лига юкъейоагІача футбольни командашта юкъе аргІанара тур чакхъьялер самардхиняхь. Грозне С. Орджоникидзе цІерагІча стадионе «Терек» лайзар Краснодарерча «Кубань» яхача командаца.

Нальчике ловзаш укх шера эггара хьалха кот а баьнна цІебаьхнача шоай команда футболистех бола грознерча болельщикий тешам матч дІайолалуш цкъарчоа байра. Ловзар дІадоладенна пхи минут яллалехьа бургац чутехар хьаьшаша. Цхьабакъда, хьалхара тайм юкъехкаьчача хана шиь болельщикий дог гІоздаьккхар «Терека» матча счет 1:1 а еш. ХІанза-м тІатаІаргбар вай футболисташ, аьлла хийттача хана шоллагІа бургац чутехар кубанцаша. Иштта счет 2:1 йолаш чакхъялар хьалхара тайм.

ДІайолаелар шоллагІа яр. СихагІа а хьнварегІа ловза болабелар грозненцаш. Цу дукха тайма иттех минут яллалехьа «Кубань» команда наІарашка шоллагІа бургац чутоха вІаштІехь а даьлар. Цул тІехьагІа, карагІдаьннача кхоачамбича саьна, «Терека» футболисташа ловзара совле юха а Краснодарцашка дІаелир. ХІаьта цар цунах бина пайда а кийцар матта счет 3:2 а еш.

Эша меттаса кхетадаьчул тІехьагІа, шоашта хоэр, могар варцатІдаьккха ловза болабелар «Терека» футболисташ. Ловзара совле юха а шоашка яьккхар. Дукха ха яллалехьа хьаьший наІарашна кхоалагІа бургац чутох «Терека» футболисташа. ТІаккха ловзар чакхдала пхи минут йисача хана счет 4:3 а еш хьалха а баьлар.

Хала яьккха котало яр из. ХІаьта болельщикаш матч чакхъяллалца дукха тешаш бацар «Терека» из йоккхаргхиларах. ХІана аьлча, ловзара тІехьарча минуташка фусамдай наІарашта кІаьстта гІоагІа тІатеІабар хьаьший. Цу юкъа кІезига гІа дале шоаза пайда ийцанзар краснодарцаша хийцца бургац чутоха йиш йолаш шийсъенна хиннача торенех.

Итт тур чакхъьишачул тІехьагІа 9 очко Іалаш а яь «Терек» команда турнирни таблице 16 моттиге хьалъьийнай.

Кхыйола командаш нитта лайзай: «Уралмаш» — «Жальгирис» — 3:0, «Звезда» — «Динамо» — 2:1, «Кузбасс» — «Шинник» — 0:1, «Трактор» — «Факел» — 0:1, «Торпедо» — «Алга» — 4:0, «Колхозчи» — «Памир» — 1:0, «Таврия» — «Нистру» — 0:0, «Металлист» — СКА (Од.) — 1:0, «Металлург» — «Спартак» (И.-Ф.) — 4:1, «Спартак» (Орд.) — «Спартак» (Н.) — 4:1.

Х. МАГОМЕТОВ.

АРАДАЬННАД СБОРНИК
УКРАИНАН НОХЧ-ГІАЛГІАЙЧЕНИ ЛИТЕРАТУРНИ ВУВЗАМАХ

Укх шера вешарашка долча украински эрсий къамашда цхьана Советски Союзе мел дахаш долча къамаша докка цІей даь чакхдьаьккхад Украина Россеца вІашагІкхийтта 325 шу дазара цІей.

ЧоагІлуш, шерлуш латт Украинан Къамбаседа Кавказен къамашта юкъера бувзам а. Укх деношка Николаевщине чакхдоахаш да Ставропольски деношт. Уж тайпа деноаш, кІираш, декадаш доккха цІей а хиле дІаотт къамашта юкъера, цар культуранея литературанея юкъера доттагІал чІоагІдеча.

Къамий литературашта юкъе боккха бувзам оттабеш гІулакх да литературана таржам дар. Укх тІеххьарча шерашка украински меттала таржам деш хиларо украински читатела дика дІабовзийтаб Российски Федераце дахаш долча къамий литература дикагІа болча вакалий кхоллам.

Цу цІейна хетадаь да «Днепро» яхача киевски издательство арахайц а «РСФСР автономни республикай, областий, крайй, къамий округий йоазанхой дувцараш» яха сборник. ХІанзлехьа а шиь тайпара цаІ мара йоацача цу издание шиь том арааьнний. ШоаллагІча томаца да татарий, чуваший, нохчий, хІирий, якутий, удегей, удмуртий, мордовий, тувиней, гІалгІай советски йоазанхой дувцараш. Сборника тІа я советски хана яьъаь дІаяхача паччахьа къизача хана наьха хиннача Іазапеха вахарах, таханарча вай гІозача замах дола дувцараш.

Из сборника кийчдеш вежарашка болча йоазонхой произведенешта таржам деш общественни хьисапе чІоагІа болх баьб «Днепро» яхача издательство коллектива болхлоша.

Цу сборника тІа да Гайсултанов Іумара «Лоамашта без майрабараш» яхеи Чахкиев СаІида «Йокъаенна кІаргхал» яхеи дувцараш. Цу тайп-тайпара чулоацам болча произведенеша дика довзийт Нохч-ГІалгІайчен шира вахар, коллективизаци хиина ха. Цу шиь дувцара дика дар фуд аьлча, из да, цар турпалий сагнца вахарда кІоарга безам хилар, из совбаккха гІерташ цар шоай хьинар кхо ца деш наьха гІоза вахар хилийтара къахьегаш хилар.

Гайсултанов Іумара украински читатела бовзийт вежда лелаш вола буьтя довкъошхо эрсе Руман, кІаьнк Ахьмед, цІаьрмата Хьумад, майра Аьлтамар. Халкъа ираз бахьан къовсам лоаттабеш ва Аьлтамар. Лоамарочуина эггара эшача хана новкъостал ду эрсео, хІьта эрсечох эггара эшача минуте гІо-новкъостал ду зІамигача кІаьнка Ахьмада. ЦІийна доаццаш, къахьегаш наьха шоайна болаш бола дега безам ба царна юкъе эттар, уж шоайла вІашка увзар.

Лоамашта беза майра бараш, дог цІена дараш, дог цІена долча наха гІо-новкъостал де кийча бараш. Уж тайпа турпалаш ба Гайсултанов Іумара бараш.

КІоарга чулоацам болаш да Чахкиев СаІида «Йокъаенна кІаргхал» яха дувцар. Наьна вахарах лодаь, царна юкъерча гІулакхех, къаьнарча дегазачех кердача гІозачех гІулакхашта юкъера къовсам дика гучабоаккхаш лодаь да из дувцар. Къаьна Лабзан дукха дезаш ва ширдаьнна, таханарча вахарца тарлуш доаца во гІуланхаш. Цу вочча гІуланхашца, оамалашца тарьлла ца могаш, уж ла ца могаш дас ца юташ ла цун йоІ. Цунах тамаш ю Лабзана. Цамогаш мича яр, могаш-маьрша йолаш миште ла? — аьна хет цунна. Из гІулакх дика довлих вовзхача сага Мухтара:

— ДІара кІаргхал той хьона Лабзан? ДагадоагІий хьона хьалха из миште яр? Хоза ецарий? Массанена Іи лора цо, массаза а цун Іина кІал вагІаш хулар хьо. ХІьта хІанз фу хиннад цунна? Йокъаенний. ХІана йокъаенний хой хьона? Хьо вицвеннавале, аз дагадохийтаргда. ДагадоагІий хьона, цкъа хьа ворданца вай доагІаш, цу кІаргхала юхе вай нийсденача хана цхьа хІама ехар хьа ворда. ДагадоагІий хьона? Из ворда тово, аьнна, бригаде дІа а ца водаш, цу кІаргхала тІаваха цун тІъоеро а ходаь хьай ворда а тоаь дІавахар хьо. ТІехьагІа са ворда ехар цунна юххе, Іа аьнкхандаь из а цхьа тІъоеро яьнкхар, сай ворда тоайир. Вай санна, кхычар а хоадайир цу кІаргхала тІъоеронаш. Иштта, аз, Іа, кхычар цу кІаргхала эггара чІоагІагІа оаьаш, цунна фо, иил, мут луш хиина наькъаш вай тийдар, цхьа овлаш мара ца дуташ. Дог детталуш дар, аьнна, цІий лелаш ца хилча доаш дий? Из да хьа йоІа хиинар а. Из яха, лела безаш болаш яр. сакъердам, дунен хоаше езаш, мукха тІадунаш яр. хІьта Іа из цу дунен хоавех яьнкхар, цІагІа чуелхар, хІамаш тега Іомала курсашка яхийтанзар, Іа из клубе. Ловзарга ца хийтарах аз дуцца а дуццац. Бить ненна юкъе а елла, кхехкаш долча вахарах а яьккха Іохойр Іа из. Цу гІулакхеша цун дог доккъадир...

Нохч-ГІалгІай йоазонхой турпалашта украински читатела хиинача вІашагІкхетаро бовзийтар нохч-гІалгІай тамашие хоза мохк, цун хьаьнала нах, цар оамалаш. Из дика гІулакх да.

В. ОРЕЛ,
литературовед.
г. Киев.

№ 9 йола «Агитатора блокнот»

Кера а техь араьннай КПСС Нохч-ГІалгІай обкома пропагандаи агитацеи отдела «Агитатора блокнота» аргІанара, кийсагІа номер. Номер дІайолалу «Фермай болхлошта саготагІа йола ха» яхача редакционни статьяца. Коталон цІейна хетаяь укхаза я Нохч - ГІалгІай АССР военни комиссара А. Шевченкоз язьяь «Советски халкъа сийлахь-йоккха котало» яха статья.

«Пхе шера задани — В. И. Ленин ваь бІаь итт шу дузаш» яхача рубрикана кІал я «Загирский» совхоза хьайбаш леладераш болча» яха Р. Золотаревай корреспонденци. Цу тІа дувц Грозненски районерча чуоттадаь хьайбаш кхоабача боахама къахьегамхой балха опытах.

«Агитатора долча новкъостала» яхача рубрико чулоацц «Потреблене общественни фондаш», «Алхха цхьан минутах» яха материалаш.

«Шиь дуне — вахара шиь хьисап» яхача заметка тІа дувц кагирхой социализма мехкашка миштта бах, капитала мехкашкарча цар шийсархой хьалех.

Блокното хоам бу Политиздато арахеца кийчдеча книжкех лаьца.

«Сийлахь - боккха Дай-мехка» яха тІъаь серех латта фильм да хІанз вай мехкашкарча экранаш тІа гойташ. Цу киноэпопеях лаьца а дувц укхаза.

Дунен халкъашта юкъерча темапа хетаяь я АПН политически обозревателя В. Кортунова «Маоизма метаморфозаш» яха статья.

АРЧАКОВ Саlи

Кхоначар оазаш

[illegible]

Малх, аз бехк баккхац
хьох:
Дегаш цІенахар,
Е дегаш бІехачар
Хьа йІовхал цхьатарра
йеларах.
ЦІенача дегашта,
Іаьржача дегашта
Хьай доаш жимхьар Іа
Цхьатарра телараx.
Нагахь мо из митта
дешаре,
Хов сона шаьра:
Іаьржа дегаш кхы а
Іаьржлургдар,
Іаьржлургдар даьра.

* * *

Сога ираз кхоачаргдарий,
Сай сия дукхагІ беза нах,
Нагахь, Даьхе, хьо ецаре,
Даьхе, бецаре хьа малх?

Сога ираз кхоачаргдарий,
Нахага гІоза, гІоза веле,
ГІоза велаш укх сай
бордий
ГІоазал нар бордашка
тела?

Сога ираз кхоачаргдарий,
Наьна лоамаш дукха деза,
ВІалла кІорда ца деш
царна
Денна буссен бІара
хьежа?

Селла ираз кхоачаргдацар
ВІалла шеко йоацаш ях,
Нагахь, Даьхе, хьо ецаро,
Даьхе, бецаре хьа малх.

АЗ ЯХЕ...

Нагахь мо аз яхе сай
дагахь
Нахага: — Шо дахалда
гІоза.
Хов сона наха сайх
яхилга:
— Хьо а вахалва тхол
гІозагІ кхозза.

Нагахь мо аз яхе сай
дагахь:
— Даькъала хилда шо,
нах,
Хов сона наха сайх
яхилга:
— Хьо хилва кхозза
даькъала.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ДЕШАРХОЙН ДАЙ-НОАНОЙН ТЕРКАМГА

Укх шера 20 мае Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен университете хургда «Йийллача наІарий Ди». Цига хьех республика городашкарча а юрташкарча а школай 10-ча классашка дешаш бола дешархойи цар дай-ноаной. Цига баьхкараш йовзийтаргья лабораториеш, кабинеташ, специальносташ, дувцаргда экзаменашка миштта кийчвала веза, хІьта иштта университета студентий вахар, къахьегам, салаІар шийтад.

«Йийллача наІарий ди» дІадоладергда 10 сахьат доьлча керттерча корпуса актови зале, укх адресагІа: Грозный, А. Шерипова улица, 32.

Приемни комисси.

ТЕЛЕВИДЕНИ

І ПРОГРАММА
КОТОЛОИ ДЕЗА ДИ
9 МАЙ

8.00 — «Ха».
8.40 — Іуйранара гимнастика.
9.05 — «Вай ираз дола борош». Советски поэтий стихаш.
9.35 — Документальни фильмай программа.
10.30 — «Халкъа творчество». Телевизионни обозрени.
11.05 — Верашта дола фильм. «Са аварало ихачи» телевизионни художественни фильма премьера. Хьалхара а шоллагІа а сереш.
13.15 — «Уж къахьегаш вайна дов дала йиш яц». Сийлахь-боккхача Дай-мехки тІемах йола стихаш далеш дІаьола РСФСР заслуженни артиста Покровски.
14.00 — «Тахан Котолои Ди да». СССР Граждански оборона начальника, СССР оборона министра заместителя, Советски Союза Турпала, СССР Лаккхерча Совета депутата, эскара инарала Алтунин къамаьл.
14.15 — СССР оборона министерства къамалагІча, къамаьттача, хьалхарча оркестра концерт.
14.45 — «Корчагинцаш». «Дагадоцар» яха шоллагІа декъа.
15.30 — «ТІема са наькъайша», Киноконцерт.
16.00 — «Котбьалнцаш», фронтовой доттагІий клуб.
18.20 — «Дунен тІара вахара лутьна», Поэтически композици.
18.30 — «Фашизма дутьала къовсам лоаттабеш байнараш дага даьцар». «Йист ца хулаш минут оакхар».
19.10 — Шостаковича кхоалагІа симфони.
19.35 — «Доацол дехьарча хьанний бІаргашка Советски Союз».
20.00 — «Сийлахь-боккхача Дай-мехка» яха киноэпопея. «Москва лерага баь тІем», яха шоллагІа фильм.
21.00 — «Ха».
21.45 — Котолои Дена хетаяь Останкино концертни студера дезача дон сайре. Хистехьача — вирдаьараш.

ІІ ПРОГРАММА

18.00 — «ДоттагІаши ...». Концерт.
18.30 — Документальни фильмай программа.
11.30 — Спортивни программа.
12.15 — Розов. «Массаза дийна бараш». «Современник» яхача Московски театра фильм-спектакль.
13.00 — «Советски Союза гІулакх деш ва!».
16.00 — Футболах йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Спартак» (Москва). «Торпедо» яхача стадионера трансляци.
17.55 — Архитектура. «Керда ансамбль».
18.25 — Шопен. Номер 2-гІа йола соната.
18.50 — «Фашизмаца дутьала къовсам лоаттабеш байнараш дагалаьца». «Йист цахулаш минут оакхар».
19.50 — Чайковский. Номер 2-гІа йола квартет. (КхоалагІа декъа).
19.30 — Лесков. «Эрсий хьу».
20.00 — «Хилиъе дагахоабар». Спецвыпуск.
20.15 — «Сийле хьайла шун, турпалаш!».
21.00 — Телевизионни документальни фильмай программа.
21.40 — «Вальс». Телевизионни художественни фильм.

10 МАЙ
І ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.30 — Іуйранара гимнастика.
9.15 — «Кагирхой творчество».
9.45 — «Кинооникъхьаро клуб».
10.45 — «Сийлахь-боккхача Дай-мехка» яха киноэпопея. «Москва лерага баь тІем» яха шоллагІа фильм. Хистехьача — вирдаьараш.
14.00 — Кордадараш.
14.30 — «Тоаш бола итт шу». Телевизионни документальни фильм (ЧССР).
15.20 — «Москвски комсомола гІулакхаш».
15.50 — «Эрсий къамаьл».
16.20 — «Оратинк» яхача телестудес иноарыш КПСС Централуни Комитета членаш. Украина Компарте Полтавски обкома хьалхарча секретарца. Социалистически Къахьегама Турпалаш Моргунова вІашагІкхетар.
17.15 — «Фахуераш» яхача молдавски ССР халкъа инструментий оркестра концерт.
18.00 — Маалинкий ленински университет.
18.30 — «Стихаш — бераште».
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «Чехословацки Социалистически Республика» телевидено программа. Фашистски гІаьразийх чехословаки мукъаьвенна 34 шу дизаргА.
21.00 — «Ха».
21.35 — Боксах йола Европа чемпионат. Кельнера передача.
22.35 — «Тахан дунен тІа».

ІІ ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.10 — «Ийша школа».
8.40; 9.40 — Зоологи. 7-гІа класс. Дунен тІа дийна хІамаш дераш.
9.05 — Айтматовс дувц.
10.15 — Къамаьла де испански меттала. 16-гІа передача.
10.45 — «Уссурийски заповедник». Ілмани - популярни фильм. Студенташта-заочникашта.
10.55 — Материальний дуьхьал. 3-гІа курс.
12.10 — Лаккхара математика. 3-гІа курс.
13.25 — Ілмани коммунизм. ХІаьнарча хьаара идеологически къовсам.
14.15 — Вузашка деша болабераш. Математика.
14.45 — «Города тІара фаллабараш». Художественни фильм.
16.00 — Хьехархочунна — шоарий урокаш. ШоллагІа передача.
17.00 — Передачай программа.
17.05 — «ЛергІоаца дай къамаьл».
17.45 — Документальни фильм.
18.00 — «Нохч-ГІалгІайчу гІоала». Информационни программа (эрсий, гІалгІай меттала).
18.20 — Хьайбай продукци лаккхарой тІехьа. Нохч-ГІалгІай АССР юрта боахама министра заместитела Бабаева къамаьл.
18.30 — «Вай советски халкъа да».
19.00 — Спортивни программа. Футболах йола СССР чемпионат. ЦСКА — «Торпедо» (Москва). ШоллагІа тайм. ЦСКА стадионера трансляци. Баскетболах йола континенташта юкъера кубок. Малхбузе. СССР вІашагІатеха команда — Аргентина вІашагІатеха команда. Киевера трансляци. Дунен велосипедистий гонка. Чехословакера передача. Перерыве «Байса даьккъала хийла шун, бераш!».
21.00 — Балета къона артистий. Сечиндерова.
21.40 — «Хьехархо». Художественни фильм.

РАДИО

9 МАЙ

7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» яхача газетий обзор.
7.23 — «Ленинан некъа» газета обзор.
7.30 — Патриотически иллеш (нохчий меттала).
8.15 — Передачай программа хоттамах лаьцаш (эрсий, нохчийн меттала).
8.29 — Хоамаш.
8.30 — «БІаьшераша хеттаргІоаш котало» (эрсий меттала).
8.54 — Музыка.
9.15 — «Дахь лераш лаьттар уш» (гІалгІай меттала).
9.30 — «Йоала, Сийлахь-боккхача Дай-мехка тІема доаькъошхой!». Музыкальни передача (нохчий меттала).
10.00 — «Йоала, сийлахь-боккхача Дай-мехка тІема доаькъошхой!» яхача музыкальни передачах дІадоладар (эрсий меттала).
10.45 — «Хала шераш дига а чоабаш, хургдар хетадеш». Радиокомпозици (нохчий меттала).

10 МАЙ

6.40 — «ГІулакх миштта ду шоана, механизаторам?». Радиорейд (гІалгІай меттала).
6.55 — Музыка.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» яхача газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.15 — Передачай программа хоттамах лаьцаш (эрсий, гІалгІай меттала).
8.29 — Текстильно - галантерейни объединене техникота Халуаева Ялийта хетаяь музыкальни открытка.

Хоттам

Тахан республике гІоллей Грозней кІезиг-дукха моркхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 5—10 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 19—24, Грозне 21—23 градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмех хувцалуш моркхаш а йолаш, ломма цхьайолча моттигашка догІа а делхаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура буйсана 6—11, дийнахьа 18—23 градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

САЛОІАЧА ДИЙНАХЬА

В мае

С. М. Кирова цІерагІйола культурах салаІарен парк. Фашистски Германи ошва а яь советски халкъо котало яьккхача денна хетабаь халкъа сакъердам. 10.00—14.00 «Из Коталон Ди» яха радиоконцерт. 10.00 ДЮСШ командашта юкъера футболах ловзара финал. 12.00. Духовой оркестра концерт. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 15.00. Просвещене ЦІен болхлой драматически театра «В. И. Ленин» яха сценически композици. 16.00. Просвещене ЦІен болхлой ветеранай хора концерт. «Дунен халкъашта юкъера СССР хьал». Шахматех йола блиц-турнир. 18.00 Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен филармоне артистий концерт. 20.00. Тематически фейерверк. 19.00 Кагирхой салаІара сайре.

В. К. Крупске цІерагІйола культура Дворец. Коталон Денна хетабаь халкъа сакъердам. 9.00. Болх беш я аттракционаш. 13.00. «ЦІаккха а йовргьац цар цІераш» яха утренник. 16.00.—18.00. Болх беш я машинакъахой революце а, тІема а, къахьегама а сийлен халкъа музей. 18.00. ЦІейна хетадаь концерт.

Химикий культура Дворец. 10.00. «ЦІаккха а доврдаш цу тІема сий!» яха утренник. 12.00. Черноречье поселкерча бахархой цІей. «Оала лелаю коталои а къахьегама а бай рекхаш» яха тІема ветеранашна вІашагІкхетар.

«Красный молот» завода культура ЦІа. 13.00. Болх беш да «Космонавт» яха берий кинотеатр. 15.00. «Тхо хьа тІехье я, Росси!» яха утренник. 17.30. Коталон Дена хетадаь художественни самодеятельноста тематически концерт.

Просвещене болхлой ЦІа. 16.00. «ТІема иллеш дагадехаь» яха къахьегама ветеранаший хора концерт.

М. Горьке цІерагІйола клуб. 9.00. Байнача турпалий мемориала тІа венокаш яхкар. 11.00 «Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха дицденнадац» яха утренник. 14.00. Болх беш да «Искорка» яха берий кинотеатр. 18.00. «Надежда» яхача вокально-инструментальни ансамбла концерт. 19.00. Кагирхой салаІара сайре.

«Оргтехника» объединене культура ЦІа. 10.00. «Лаьттан тІара вахар бахьан» яха утренник. 11.00. Болх беш да «Росинка» яха берий кинотеатр. 18.00. Гойтаргда художественни фильм.

15 участка клуб. Хьокхаргда Сийлахь-боккхача Дай-мехка тІемах дола документальни фильмаш. 17.00. Хьокхаргда художественни фильм.

В. И. Ленина цІерагІйола майда. 9.00.—11.00. Къоаьрмейций парад. 16.00—19.00. Сийлахь-боккхача Дай-мехка тІема ханара советски композиторий иллей концерта грамзапись.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул. 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместитела — 9-24-03; бехктоахама секретара — 9-24-00; отделаш: партийни вахара — 9-24-04; промышленноста транспор тен — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-07; культура — 9-24-05; кехаташ — 9-24-06; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-07; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-06; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ05152. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92 Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2889.